

МАЛА ГІДРОЕНЕРГЕТИКА УКРАЇНИ

3 частина

2018 р.

Законодавчі обмеження в Україні щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС на територіях природно-заповідного фонду та територіях іншого природоохоронного призначення

Автор: Левіна Галина

Цей документ розроблено на замовлення та за фінансової підтримки Всесвітнього фонду природи WWF в Україні.

Думки авторів, викладені у цьому документі, можуть не співпадати з позицією Всесвітнього фонду природи WWF в Україні.

Інформаційні матеріали, які використані для складання цього документу та представлені в ньому з посиланнями на джерела інформації, обиралися на власний розсуд авторів та не погоджувалися з Всесвітнім фондом природи WWF в Україні.

Мала гідроенергетика України, 2018:

- 1) 1 частина: Стислий огляд законодавства України щодо основних засад розвитку малої гідроенергетики*
- 2) 2 частина: Огляд законодавства щодо основних документів дозвільного та іншого характеру для будівництва малих ГЕС/ГАЕС в Україні*
- 3) 3 частина: Законодавчі обмеження в Україні щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС на територіях природно-заповідного фонду та територіях іншого природоохоронного призначення*
- 4) (у розробці) Права та можливі дії громади за законодавством України, яка виступає проти будівництва ГЕС/ГАЕС (скарги, громадські слухання тощо) та юридична оцінка їх наслідків й значення (рекомендаційне, обов'язкове тощо).*

3 ЧАСТИНА. Законодавчі обмеження в Україні щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС на територіях природно-заповідного фонду та територіях іншого природоохоронного призначення

Зміст

Вступ.....	3
Скорочення.....	5
1. Законодавчі обмеження в Україні щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду (ПЗФ) України.....	6
1.1. Природні заповідники (ПЗ)	7
1.2. Біосферні заповідники (БЗ)	8
1.3. Національні природні парки (НПП)	10
1.4. Регіональні ландшафтні парки (РЛП)	12
1.5. Заказники.....	13
1.6. Пам'ятки природи.....	14
1.7. Заповідні урочища	15
2. Законодавчі обмеження в Україні щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС на курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних територіях та об'єктах:	17
2.1. Курортні та лікувально-оздоровчі території та об'єкти	17
2.2. Рекреаційні території та об'єкти.....	22
3. Водозахисні території.....	24
3.1. Водоохоронні зони	24
3.2. Прибережні захисні смуги.....	25
3.3. Смуги відведення.....	26
3.4. Берегові смуги водних шляхів	27
4. Зони санітарної охорони (у районах забору води для централізованого водопостачання населення, лікувальних і оздоровчих потреб)	28
5. Полезахисні території та об'єкти	32
6. Інші природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні.....	34
6.1. Національна екологічна мережа України, мережа ЄС NATURA 2000, Смарагдова мережа/мережа Емеральд (Emerald Network та Пан-Європейська (Всеєвропейська) екологічна мережа (Pan European Ecological Network (PEEN)	34
6.2. Водно-болотні угіддя міжнародного значення.....	38
6.3. Охоронні зони/ділянки навколо гнізд хижих птахів та середовищ існування інших видів тваринного та рослинного світу.....	40
Висновки.....	44
Список використаних джерел.....	47

Вступ

Одним із стратегічних завдань України на найближче десятиліття проголошено розвиток відновлювальних/альтернативних джерел енергії, зокрема, за рахунок розвитку малої гідроенергетики¹. Це може бути здійснено, зокрема, шляхом будівництва (включаючи реконструкцію) **мікро-, міні-, малих ГЕС/ГАЕС** (надалі — малі ГЕС/ГАЕС)², що являють собою **сукупність певних споруд і устаткування**³ та які на законодавчому рівні віднесені до другої категорії видів планованої діяльності та об'єктів, які **можуть мати значний вплив на довкілля та повинні будуватися лише після проведення оцінки впливу на довкілля** (надалі — ОВД) (ч. 3 ст. 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля»⁴).

Згідно з вимогами законодавства України будівництво й подальша експлуатація малих ГЕС/ГАЕС можуть бути здійснені, лише після отримання замовником-забудовником **у власність або у користування певної земельної ділянки**, що є територіальним базисом для їх розміщення; а також **у спеціальне користування води водного об'єкту (річки, озера тощо)**, що є джерелом малої гідроенергетики, природнім чи штучно створеним ресурсом без якого неможлива робота малих ГЕС/ГАЕС⁵.

Тобто для будівництва та експлуатації ГЕС/ГАЕС необхідне використання окремих природних ресурсів та територій, яке слід здійснювати на засадах сталого розвитку (поєднуючи економічну, екологічну та соціальну складову), виключаючи **певні природні території та об'єкти**, де така діяльність є забороненою або певним чином обмеженою (якщо це передбачено законодавством), оскільки вони мають велику екологічну цінність як унікальні та типові природні комплекси, необхідні для збереження сприятливої екологічної обстановки, попередження та стабілізації негативних природних процесів і явищ. Ці природні території та об'єкти є національним надбанням, складовою частиною світової системи природних територій та об'єктів. Вони **утворюють єдину територіальну систему і включають: території та об'єкти природно-заповідного фонду (надалі — ПЗФ); курортні та лікувально-оздоровчі; рекреаційні; водозахисні; пожезахисні та інші типи територій та об'єктів, що визначаються законодавством України** (див.: ч. 2 ст. 60 Закону України «Про охорону навколишнього

¹ Відповідно до: **1) Стратегії** сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015; **2) Стратегії** національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015; **3) Концепції** реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 р. № 932-р; **4) Енергетичної Стратегії** України на період до 2035 року «Безпека., Енергоефективність, конкурентноспроможність», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 р. № 605-р; **5) Державної цільової економічної програми** енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2020 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2010 р. № 243; **6) Національного плану дій** з відновлюваної енергетики на період до 2020 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 902-р; **7) Основних засад (Стратегії)** державної екологічної політики України на період до 2020 року, затверджених Законом України від 21.12.2010 р. № 2818-VI та інших.

² Відповідно до абз. 16-18 ст. 1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 р. № 555-IV: **мікрогідроелектростанція** — це електрична станція, що виробляє електроенергію за рахунок використання гідроенергії, встановлена потужність якої не перевищує 200 кВт; **мінігідроелектростанція** — електрична станція, що виробляє електроенергію за рахунок використання гідроенергії, встановлена потужність якої становить більше 200 кВт, але не перевищує 1 МВт; **мала гідроелектростанція** — електрична станція, що виробляє електроенергію за рахунок використання гідроенергії, встановлена потужність якої становить більше 1 МВт, але не перевищує 10 МВт.

³ Відповідно до ДСТУ 7501:2014 «Гідроенергетика. Гідроелектростанції малі. Терміни та визначення понять» визначено, що **гідроелектростанція (ГЕС)** — це сукупність споруд і устаткування, призначених для перетворення механічної енергії потоку води в електроенергію.

⁴ Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017 р. № 2059-VIII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>

⁵ Відповідно до: Земельного кодексу України від 25.10.2001 № 2768-III; Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV; Водного кодексу України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР; Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 р. № 3038-VI; Порядку виконання підготовчих та будівельних робіт, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 р. № 466 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 26.08.2015 р. № 747; постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10.08.1992 р. № 459» від 13.03.2002 р. № 321 тощо.

природного середовища»⁶, абз. 3 преамбули Закону України «Про природно-заповідний фонд України»⁷).

Також ці території та об'єкти **підлягають особливій державній охороні та державному регулюванню їх використання** (див.: ч. 1, 2 ст. 5, ч. 1 ст. 60 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

Серед інструментів такої особливої державної охорони та регулювання використання є спеціальне національне законодавство (закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд України»; «Про курорти»⁸; «Про екологічну мережу України»⁹; Водний кодекс України¹⁰, Земельний кодекс України¹¹ та інші), нормами якого або безпосередньо визначено **правові режими використання та охорони природоохоронних територій та об'єктів (зокрема, заборони/обмеження/дозволи щодо певних видів антропогенної діяльності)**, або передбачений порядок, суб'єкти, акти встановлення цих правових режимів.

Дане дослідження сфокусовано на огляді спеціальних правових режимів, встановлених саме у законодавстві України безпосередньо для цінних природних територій та об'єктів України та територій й об'єктів, призначених для їх охорони, з акцентом на законодавчі заборони, обмеження, дозволи, що стосуються будівництва та експлуатації малих ГЕС/ГАЕС.

Зокрема, розглядаються правові режими:

- 1) територій та об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) — природних (тобто не включає огляд правових режимів штучно створених територій та об'єктів ПЗФ: ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків, пам'яток природи, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва);
- 2) курортних та лікувально-оздоровчих територій та об'єктів;
- 3) рекреаційних територій та об'єктів;
- 4) водозахисних територій (водоохоронних зон, прибережних захисних смуг, смуг відведення, берегових смуг водних шляхів);
- 5) зон санітарної охорони (у районах забору води для централізованого водопостачання населення, лікувальних і оздоровчих потреб);
- 6) полезахисних територій та об'єктів;
- 7) інших природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні (Національна екологічна мережа України, мережа ЄС NATURA 2000, Смарагдова мережа/мережа Емеральд (Emerald Network) та Пан-Європейська (Всеєвропейська) екологічна мережа (Pan European Ecological Network (PEEN); водно-болотні угіддя міжнародного значення; охоронні зони/ділянки навколо гнізд хижих птахів та середовищ існування інших видів тваринного та рослинного світу).

⁶ Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 1264-XII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#n765>

⁷ Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 р. № 2456-XII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#o532>

⁸ Закон України «Про курорти» від 05.10.2000 р. № 2026-III [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2026-14>

⁹ Закон України «Про екологічну мережу України» від 24.06.2004 р. № 1864-IV [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1864-15>

¹⁰ Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80/page2?text=%E4%EE%E2%EA%B3%EB%EB%FF#w15>

¹¹ Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>

Скорочення

АРК — Автономна Республіка Крим

БЗ — біосферний заповідник

ГАЕС — гідроакумуюча електростанція

ГЕС — гідроелектростанція

НПП — національні природні парки

ОВД — оцінка впливу на довкілля

ПЗ — природний заповідник

ПЗФ — природно-заповідний фонд

РЛП — регіональний ландшафтний парк

1. Законодавчі обмеження в Україні щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду (ПЗФ) України

Основними законодавчими актами України, що регулюють суспільні відносини щодо використання, відтворення та охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду (надалі — ПЗФ) нашої держави є Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 1264-XII (базовий, загальний закон), «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 р. № 2456-XII (спеціальний закон), «Про екологічну мережу України» від 24.06.2004 р. № 1864-IV та поресурсові кодекси — Водний¹², Лісовий¹³, Земельний¹⁴ тощо.

Відповідно до ч. 1, 3 ст. 3 спеціального закону¹⁵ до ПЗФ в Україні віднесено:

- **природні території та об'єкти:** 1) природні заповідники (ПЗ); 2) біосферні заповідники (БЗ); 3) національні природні парки (НПП); 4) регіональні ландшафтні парки (РЛП); 5) заказники, що поділяються на: ландшафтні, лісові, ботанічні, загальнозоологічні, орнітологічні, ентомологічні, іхтіологічні, гідрологічні, загальногеологічні, палеонтологічні та карстово-спелеологічні; 6) пам'ятки природи, що можуть розташовуватися на території інших об'єктів ПЗФ та поділяються на: комплексні, пралісові, ботанічні, зоологічні, гідрологічні та геологічні; 7) заповідні урочища;

- **штучно створені об'єкти:** 1) ботанічні сади; 2) дендрологічні парки; 3) зоологічні парки; 4) пам'ятки природи; 5) парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Залежно від рівня охоронного режиму ПЗФ розрізняються: 1) природні території та об'єкти загальнодержавного значення; 2) природні території та об'єкти місцевого значення. До територій та об'єктів загальнодержавного значення належать: ПЗ, БЗ, НПП¹⁶.

Офіційно визнано, що законодавством України ПЗФ охороняється як національне надбання, а також, що Україна розглядає ПЗФ як складову частину світової системи природних територій та об'єктів, щодо яких встановлюється **особливий режим охорони, відтворення і використання як однин із шляхів**, завдяки якому здійснюється їх **збереження** (абз. 1, 3 преамбули Закону України «Про ПЗФ України», ч. 2 ст. 5 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

Згідно з ч. 1, 2 ст. 14 Закону України «Про ПЗФ України», **режим територій та об'єктів ПЗФ** — це сукупність науково-обґрунтованих екологічних вимог, норм і правил, які визначають правовий статус, призначення цих територій та об'єктів, **характер допустимої діяльності в них**, порядок охорони, **використання** і відтворення їх природних комплексів; **який визначається відповідно до цього Закону з урахуванням їх класифікації та цільового призначення**.

Такий заповідний режим встановлюється в: **1) актах законодавства України**, зокрема, ст. 15-30 Закону України «Про ПЗФ України»; **2) Положеннях про території та об'єкти ПЗФ** (абз. 1 ч. 1, 3 ст. 5 Закону України «Про ПЗФ»); **3) первинних облікових документах** — для пам'яток природи та заповідних урочищ (ч. 2 ст. 5 Закону України «Про ПЗФ України»)¹⁷.

Зокрема, у пп. 3.1.4. п. 3.1. **Методичних рекомендацій щодо розробки положень про території та об'єкти ПЗФ України**, затверджених наказом Міністерства екології та природних ресурсів

¹² Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80/page2?text=%E4%EE%E2%EA%B3%EB%EB%FF#w15>

¹³ Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. № 3852-XII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#n760>

¹⁴ Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>

¹⁵ Мова йде про Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 р. № 2456-XII.

¹⁶ Див.: Малишева Н. Р. Науково-практичний коментар до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» / Н. Р. Малишева, М. І. Єрофєєв. — Харків : Право, 2017. — С. 322.

¹⁷ Відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 р. № 2456-XII, завдання, особливості природоохоронного режиму пам'яток природи та заповідних урочищ визначаються **на основі цього Закону** безпосередньо в їх **первинних облікових документах**.

України від 12.07.2013 р. № 309 встановлено, що у розділі «СТРУКТУРА ТА РЕЖИМ ТЕРИТОРІЇ» Положення про ПЗФ, згідно з категорією території або об'єкта ПЗФ, враховуються вимоги статей 15 - 38 Закону «Про ПЗФ України» та вказується: науково обґрунтовані екологічні вимоги, норми і правила, що забезпечують збереження, охорону і використання природних комплексів та об'єктів; зонування (при диференційованому режимі охорони); **перелік видів діяльності, що заборонені або певним чином обмежені; перелік дозволених видів діяльності, що не впливають на розвиток природних процесів та не створюють загрозу негативного впливу на природні комплекси та об'єкти; інформація щодо охоронної зони, її межі та режим, рішення органу місцевого самоврядування про виділення охоронної зони, землекористувачів охоронної зони; загальний та спеціальний порядки використання природних ресурсів.**

У цьому розділі буде розглянутий правових режимів, встановлених саме у актах законодавства України для природних територій та об'єктів ПЗФ таких як:

- 1) природні заповідники (ПЗ);
- 2) біосферні заповідники (БЗ);
- 3) національні природні парки (НПП);
- 4) регіональні ландшафтні парки (РЛП);
- 5) заказники;
- 6) пам'ятки природи;
- 7) заповідні урочища

1.1. Природні заповідники (ПЗ)

Природні заповідники (ПЗ) — це природоохоронні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних для даної ландшафтної зони природних комплексів з усією сукупністю їх компонентів, підтримання природних спонтанних процесів і явищ, вивчення природних процесів і явищ, що відбуваються в них, розробки наукових засад охорони навколишнього природного середовища, ефективного використання природних ресурсів та екологічної безпеки (ч. 1 ст. 15 Закону України «Про ПЗФ України»).

Основними завданнями ПЗ проголошено: збереження природних комплексів та об'єктів на їх території; проведення наукових досліджень і спостережень за станом навколишнього природного середовища; розробка на їх основі природоохоронних рекомендацій; поширення екологічних знань; сприяння у підготовці наукових кадрів і спеціалістів у галузі охорони навколишнього природного середовища та заповідної справи (ч. 3 ст. 15 Закону України «Про ПЗФ України»).

Частиною 2 статті 15 Закону України «Про ПЗФ України» встановлено, що ділянки землі та водного простору з усіма природними ресурсами **повністю вилучаються з господарського використання** і надаються ПЗ у порядку, встановленому цим Законом та іншими актами законодавства України (аналогічне положення також закріплене щодо національних природних парків (НПП) — прим.).

Правовий режим ПЗ визначений в ст. 16 Закону України «Про ПЗФ України».

Також слід вказати, що для забезпечення необхідного режиму охорони природних комплексів та об'єктів ПЗ, запобігання негативному впливу господарської діяльності на прилеглих до них територіях установлюються (тобто обов'язково — прим.) **охоронні зони**, розміри яких визначаються відповідно до їх цільового призначення на основі спеціальних обстежень ландшафтів та господарської діяльності на прилеглих територіях (ч. 1, 3 ст. 39 Закону України «Про ПЗФ України»).

Крім правового режиму охоронних зон ПЗ, встановленому у ч. 2 ст. 40 Закону «Про ПЗФ», **режим охоронних зон ПЗ** визначається також в **Положеннях про них**, що затверджуються держорганами, які приймають рішення про їх виділення (ч. 1, 3 ст. 40 Закону України «Про ПЗФ України»).

Важливою для збереження ПЗ є законодавча вимога про те, що навіть **охоронні зони територій та об'єктів ПЗФ** (тобто і ПЗ — прим.) **враховуються під час розробки проектно-планувальної та проектної документації** (ч. 4 ст. 40 Закону України «Про ПЗФ України»). Ця норма поширюється й на суспільні відносини щодо вирішення питання про розміщення малих ГЕС/ГАЕС.

Особливості правового режиму ПЗ в Україні в частині заборон/обмежень/допустимої діяльності щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС:

Вид ПЗФ України та його зони/частини	Правові обмеження на території ПЗФ України (що стосуються розміщення малих ГЕС/ГАЕС)
Природний заповідник (ПЗ): - може бути передбачено виділення земельних ділянок (тобто частини ПЗ — прим.) для задоволення господарських потреб ПЗ та його працівників у сінокосах, випасах, городах та паливі відповідно до встановлених нормативів (ч. 3 ст. 16 ЗУ «Про ПЗФ України»)	Забороняється: будь-яка господарська та інша діяльність, що суперечить цільовому призначенню ПЗ, порушує природний розвиток процесів та явищ або створює загрозу шкідливого впливу на його природні комплекси та об'єкти, а саме: будівництво споруд (наприклад, споруд малих ГЕС/ГАЕС — прим.); стоянка транспорту, а також проїзд і прохід сторонніх осіб (наприклад, будівельників, обслуговуючого персоналу малих ГЕС/ГАЕС тощо — прим.); геологорозвідувальні роботи; порушення ґрунтового покриву та гідрологічного і гідрохімічного режимів, вилов і знищення диких тварин, порушення умов їх оселення, гніздування, інші види користування рослинним і тваринним світом, що призводять до порушення природних комплексів (витяг із ч. 1 ст. 16 ЗУ «Про ПЗФ України»). Допускається: спорудження у встановленому порядку будівель та інших об'єктів, необхідних для виконання поставлених перед ПЗ завдань, але лише для збереження і відтворення корінних природних комплексів, проведення науково-дослідних робіт та виконання інших завдань у ПЗ відповідно до проекту організації його території та охорони природних комплексів (витяг із ч. 2 ст. 16 ЗУ «Про ПЗФ України»).
Охоронна зона ПЗ (не входить до території ПЗФ та належить іншим землекористувачам)	Не допускається: будівництво промислових та інших об'єктів, розвиток господарської діяльності, яка може призвести до негативного впливу на території та об'єкти ПЗ. Оцінка такого впливу здійснюється в порядку, встановленому законодавством України (див.: ч. 2 ст. 40 ЗУ «Про ПЗФ України»).

1.2. Біосферні заповідники (БЗ)

Біосферні заповідники (БЗ) — це природоохоронні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення, що утворюються з метою збереження у природному стані найбільш типових природних комплексів біосфери, здійснення фонових екологічного моніторингу, вивчення навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних факторів. БЗ включаються в установленому порядку до Всесвітньої мережі біосферних резерватів у рамках програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» та набувають міжнародного статусу (ст. 17 Закону України «Про ПЗФ України»).

Для БЗ установлюється **диференційований режим охорони, відтворення та використання** природних комплексів згідно з **функціональним зонуванням**. До так званих **обов'язкових зон належать:**

– **заповідна зона** — включає території, призначені для збереження і відновлення найбільш цінних природних та мінімально порушених антропогенними факторами природних комплексів, генофонду рослинного і тваринного світу; **її режим** визначається відповідно до вимог, встановлених для ПЗ (тобто відповідно до ст. 16 Закону України «Про ПЗФ України» — прим.);

– **буферна зона** — включає території, виділені з метою запобігання негативного впливу на заповідну зону господарської діяльності на прилеглих територіях; її **режим** визначається відповідно до вимог, встановлених для охоронних зон ПЗ (тобто відповідно до ст. 40 Закону України «Про ПЗФ України» — прим.);

– **зона антропогенних ландшафтів** — включає території традиційного землекористування, лісокористування, водокористування, місць поселення, рекреації та інших видів господарської діяльності (ч. 1 ст. 18 Закону України «Про ПЗФ України»).

У межах території БЗ **можуть виділятися** (тобто необов’язково – прим. автора) **зони регульованого заповідного режиму** до складу яких включаються **регіональні ландшафтні парки (РЛП), заказники, заповідні урочища** з додержанням вимог щодо їх охорони, встановлених цим Законом (ч. 2 ст. 18 Закону України «Про ПЗФ України»).

Особливості правового режиму БЗ в Україні в частині заборон/обмежень/допустимої діяльності щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС:

Вид ПЗФ України та його зони/частини	Правові обмеження на території ПЗФ України (що стосуються розміщення малих ГЕС/ГАЕС)
Біосферний заповідник (БЗ):	
- заповідна зона	Забороняється: будь-яка господарська та інша діяльність, що суперечить цільовому призначенню БЗ, порушує природний розвиток процесів та явищ або створює загрозу шкідливого впливу на його природні комплекси та об’єкти, а саме: будівництво споруд (наприклад, споруд малих ГЕС/ГАЕС — прим.); стоянка транспорту, а також проїзд і прохід сторонніх осіб (наприклад, будівельників, обслуговуючого персоналу малих ГЕС/ГАЕС тощо — прим.); геологорозвідувальні роботи; порушення ґрунтового покриву та гідрологічного і гідрохімічного режимів, вилов і знищення диких тварин, порушення умов їх оселення, гніздування, інші види користування рослинним і тваринним світом, що призводять до порушення природних комплексів (ч. 1 ст. 18, витяг із ч. 1 ст. 16 ЗУ «Про ПЗФ України») Допускається: спорудження у встановленому порядку будівель та інших об’єктів, необхідних для виконання поставлених перед БЗ завдань, але лише для збереження і відтворення корінних природних комплексів, проведення науково-дослідних робіт та виконання інших завдань у БЗ відповідно до проекту організації його території та охорони природних комплексів (ч. 1 ст. 18, витяг із ч. 2 ст. 16 ЗУ «Про ПЗФ України»).
- буферна зона	Не допускається: будівництво промислових та інших об’єктів, розвиток господарської діяльності, яка може призвести до негативного впливу на території та об’єкти БЗ. Оцінка такого впливу здійснюється в порядку, встановленому законодавством України (ч. 1 ст. 18, ч. 2 ст. 40 ЗУ «Про ПЗФ України»).
- зона антропогенних ландшафтів	Заборони/обмеження/допустима діяльність в законодавстві не встановлені.
- зони регульованого заповідного режиму (можуть виділятися, тобто необов’язково — прим.)	До складу цих зон входять регіональні ландшафтні парки (РЛП), заказники, заповідні урочища (з додержанням правового режиму їх охорони, встановленого цим Законом) (ч. 2 ст. 18 ЗУ «Про ПЗФ України»). В цих випадках слід дивитись правовий режим РЛП, заказників, заповідних урочищ.
Охоронна зона БЗ (створення не передбачене Законом)	-----

1.3. Національні природні парки (НПП)

Національні природні парки (НПП) — це природоохоронні, рекреаційні, культурно-освітні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність (ч. 1 ст. 20 Закону України «Про ПЗФ України»).

Основними завданнями НПП проголошено: збереження цінних природних та історико-культурних комплексів і об'єктів; створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів; проведення наукових досліджень природних комплексів та їх змін в умовах рекреаційного використання, розробка наукових рекомендацій з питань охорони навколишнього природного середовища та ефективного використання природних ресурсів; проведення екологічної освітньо-виховної роботи (ч. 4 ст. 20 Закону України «Про ПЗФ України»).

Частиною 2, 3 статті 20 Закону України «Про ПЗФ України» встановлено, що ділянки землі та водного простору з усіма природними ресурсами та об'єктами **вилучаються з господарського використання** і надаються НПП у порядку, встановленому цим Законом та іншими актами законодавства України (аналогічне положення закріплене щодо ПЗ — прим.). Також до складу територій НПП можуть включатися ділянки землі та водного простору інших землевласників та землекористувачів.

На території НПП з урахуванням природоохоронної, оздоровчої, наукової, рекреаційної, історико-культурної та інших цінностей природних комплексів та об'єктів, їх особливостей **встановлюється диференційований режим щодо їх охорони, відтворення та використання згідно з функціональним зонуванням**, а саме:

- **заповідна зона** — призначена для охорони та відновлення найбільш цінних природних комплексів, **режим** якої визначається відповідно до вимог, встановлених для ПЗ (тобто відповідно до ст. 16 Закону України «Про ПЗФ України» — прим.);

- **зона регульованої рекреації** — в її межах проводяться короткостроковий відпочинок та оздоровлення населення, огляд особливо мальовничих і пам'ятних місць; у цій зоні дозволяється влаштування та відповідне обладнання туристських маршрутів і екостежок;

- **зона стаціонарної рекреації** — призначена для розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, інших об'єктів обслуговування відвідувачів НПП;

- **господарська зона** — у її межах проводиться господарська діяльність, спрямована на виконання покладених на НПП завдань, знаходяться населені пункти, об'єкти комунального призначення НПП, а також землі інших землевласників та землекористувачів, включені до складу НПП, на яких господарська та інша діяльність здійснюється з додержанням вимог та обмежень, встановлених для зон антропогенних ландшафтів БЗ (тобто відповідно до ч. 1 ст. 18 Закону України «Про ПЗФ України»).

Також слід вказати, що на територіях, прилеглих до окремих ділянок НПП, в разі необхідності, можуть установлюватися (тобто необов'язково — прим.) **охоронні зони НПП**, розміри яких визначаються відповідно до їх цільового призначення на основі спеціальних обстежень ландшафтів та господарської діяльності на прилеглих територіях (ч. 2, 3 ст. 39 Закону України «Про ПЗФ України»).

Крім правового режиму охоронних зон ПЗ, встановленому у ч. 2 ст. 40 Закону «Про ПЗФ», **режим охоронних зон НПП** визначається також в **Положеннях про них**, що затверджуються держорганами, які приймають рішення про їх виділення (ч. 1, 3 ст. 40 Закону України «Про ПЗФ України»).

Важливим для збереження НПП є законодавча вимога про те, що навіть **охоронні зони територій та об'єктів ПЗФ** (тобто і НПП — прим.) **враховуються під час розробки проектно-планувальної та проектної документації** (ч. 4 ст. 40 Закону України «Про ПЗФ України»). Ця норма поширюється й на суспільні відносини щодо вирішення питання про розміщення малих ГЕС/ГАЕС.

Особливості правового режиму НПП в Україні в частині заборон/обмежень/допустимої діяльності щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС:

Вид ПЗФ України та його зони/частини	Правові обмеження на території ПЗФ України (що стосуються розміщення малих ГЕС/ГАЕС)
Національний природний парк (НПП):	
- заповідна зона	Забороняється: будь-яка господарська та інша діяльність, що суперечить цільовому призначенню заповідника, порушує природний розвиток процесів та явищ або створює загрозу шкідливого впливу на його природні комплекси та об'єкти, а саме: будівництво споруд (наприклад, споруд малих ГЕС/ГАЕС — прим.); стоянка транспорту, а також проїзд і прохід сторонніх осіб (наприклад, будівельників, обслуговуючого персоналу малих ГЕС/ГАЕС тощо — прим.); геологорозвідувальні роботи; порушення ґрунтового покриву та гідрологічного і гідрохімічного режимів, вилов і знищення диких тварин, порушення умов їх оселення, гніздування, інші види користування рослинним і тваринним світом, що призводять до порушення природних комплексів (ч. 1 ст. 21, витяг із ч. 1 ст. 16 ЗУ «Про ПЗФ України»). Допускається: спорудження у встановленому порядку будівель та інших об'єктів, необхідних для виконання поставлених перед НПП завдань, але лише для збереження і відтворення корінних природних комплексів, проведення науково-дослідних робіт та виконання інших завдань у НПП відповідно до проекту організації його території та охорони природних комплексів (ч. 1 ст. 21, витяг із ч. 2 ст. 16 ЗУ «Про ПЗФ України»).
- зона регульованої рекреації	Забороняється: 1) діяльність, яка може негативно вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони НПП; 2) будь-яка діяльність, яка призводить або може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища та зниження рекреаційної цінності території НПП (ч. 1, 2 ст. 21 ЗУ «Про ПЗФ України»).
- зона стаціонарної рекреації	Забороняється: 1) будь-яка господарська діяльність, що не пов'язана з цільовим призначенням цієї функціональної зони (а цільовим призначенням є: розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, інших об'єктів обслуговування відвідувачів НПП) або може шкідливо вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони і зони регульованої рекреації НПП; 2) будь-яка діяльність, яка призводить або може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища та зниження рекреаційної цінності території НПП (ч. 1, 2 ст. 21 ЗУ «Про ПЗФ України»).
- господарська зона	Допускається: господарська діяльність, спрямована на виконання покладених на НПП завдань. У цій зоні знаходяться населені пункти, об'єкти комунального призначення НПП, а також землі інших землевласників та землекористувачів, включені до складу НПП, на яких господарська та інша діяльність допускається з дотриманням вимог та обмежень, встановлених для зон антропогенних ландшафтів БЗ (однак, для цих зон БЗ заборони/обмеження/допустима діяльність в законодавстві не встановлені) (ч. 1 ст. 21 ЗУ «Про ПЗФ України»)
Охоронна зона НПП (не входить до території НПП та належить іншим землекористувачам)	Не допускається: будівництво промислових та інших об'єктів, розвиток господарської діяльності, яка може призвести до негативного впливу на території та об'єкти НПП. Оцінка такого впливу здійснюється в порядку, встановленому законодавством України (див.: ч. 2 ст. 40 ЗУ «Про ПЗФ України»).

1.4. Регіональні ландшафтні парки (РЛП)

Регіональні ландшафтні парки (РЛП) — це природоохоронні рекреаційні установи місцевого чи регіонального значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних природних комплексів та об'єктів, а також забезпечення умов для організованого відпочинку населення (ч. 1 ст. 23 Закону України «Про ПЗФ України»).

Основними завданнями РЛП проголошено: збереження цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів; створення умов для ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів і об'єктів; сприяння екологічній освітньо-виховній роботі (ч. 4 ст. 23 Закону України «Про ПЗФ України»).

Частиною 2 статті 23 Закону України «Про ПЗФ України» встановлено, що РЛП організовуються **з вилученням або без вилучення** земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів.

На території РЛП з урахуванням природоохоронної, оздоровчої, наукової, рекреаційної, історико-культурної та інших цінностей природних комплексів та об'єктів, їх особливостей проводиться **зонування з урахуванням вимог, встановлених для територій НПП** (тобто встановлюються: заповідна зона, зона регульованої рекреації, зона стаціонарної рекреації, господарська зона — прим.) (ч. 1 ст. 24 Закону України «Про ПЗФ України»).

Також слід вказати, що на територіях, прилеглих до окремих ділянок РЛП, в разі необхідності, можуть установлюватися (тобто необов'язково — прим.) **охоронні зони РЛП**, розміри яких визначаються відповідно до їх цільового призначення на основі спеціальних обстежень ландшафтів та господарської діяльності на прилеглих територіях (ч. 2, 3 ст. 39 Закону України «Про ПЗФ України»).

Крім правового режиму охоронних зон РЛП, встановленому у ч. 2 ст. 40 Закону «Про ПЗФ», **режим охоронних зон РЛП** визначається також в **Положеннях про них**, що затверджуються держорганами, які приймають рішення про їх виділення (ч. 1, 3 ст. 40 Закону України «Про ПЗФ України»).

Важливою для збереження РЛП є законодавча вимога про те, що навіть **охоронні зони територій та об'єктів ПЗФ** (тобто і РЛП — прим.) **враховуються під час розробки проектно-планувальної та проектної документації** (ч. 4 ст. 40 Закону України «Про ПЗФ України»). Ця норма поширюється й на суспільні відносини щодо вирішення питання про розміщення малих ГЕС/ГАЕС.

Особливості правового режиму РЛП в Україні в частині заборон/обмежень/допустимої діяльності щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС:

Вид ПЗФ України та його зони/частини	Правові обмеження на території ПЗФ України (що стосуються розміщення малих ГЕС/ГАЕС)
Регіональний ландшафтний парк (РЛП):	
- заповідна зона	Забороняється: будь-яка господарська та інша діяльність, що суперечить цільовому призначенню РЛП, порушує природний розвиток процесів та явищ або створює загрозу шкідливого впливу на його природні комплекси та об'єкти, а саме: будівництво споруд (наприклад, споруд малих ГЕС/ГАЕС — прим.); стоянка транспорту, а також проїзд і прохід сторонніх осіб (наприклад, будівельників, обслуговуючого персоналу малих ГЕС/ГАЕС тощо — прим.); геологорозвідувальні роботи; порушення ґрунтового покриву та гідрологічного і гідрохімічного режимів, вилов і знищення диких тварин, порушення умов їх оселення, гніздування, інші види користування рослинним і тваринним світом, що

	призводять до порушення природних комплексів (ч. 1 ст. 24, витяг із ч. 1 ст. 16 ЗУ «Про ПЗФ України»). Допускається: спорудження у встановленому порядку будівель та інших об'єктів, необхідних для виконання поставлених перед РЛП завдань, але лише для збереження і відтворення корінних природних комплексів, проведення науково-дослідних робіт та виконання інших завдань у РЛП відповідно до проекту організації його території та охорони природних комплексів (ч. 1 ст. 24, витяг із ч. 2 ст. 16 ЗУ «Про ПЗФ України»).
- зона регульованої рекреації	Забороняється: 1) діяльність, яка може негативно вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони РЛП; 2) будь-яка діяльність, яка призводить або може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища та зниження рекреаційної цінності території РЛП (ч. 1 ст. 24, ч. 1, 2 ст. 21 ЗУ «Про ПЗФ України»).
- зона стаціонарної рекреації	Забороняється: будь-яка господарська діяльність, що не пов'язана з цільовим призначенням цієї функціональної зони (а її цільове призначення: розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, інших об'єктів обслуговування відвідувачів РЛП) або може шкідливо вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони і зони регульованої рекреації РЛП; 2) будь-яка діяльність, яка призводить або може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища та зниження рекреаційної цінності території РЛП (ч. 1 ст. 24, ч. 1, 2 ст. 21 ЗУ «Про ПЗФУ»).
- господарська зона	Допускається: господарська діяльність, спрямована на виконання покладених на РЛП завдань. У цій зоні знаходяться населені пункти, об'єкти комунального призначення парку, а також землі інших землевласників та землекористувачів, включені до складу РЛП, на яких господарська та інша діяльність допускається з дотриманням вимог та обмежень, встановлених для зон антропогенних ландшафтів БЗ (однак, для цих зон БЗ заборони/обмеження/допустима діяльність в законодавстві не встановлені) (ч. 1 ст. 24, ч. 1 ст. 21 ЗУ «Про ПЗФ України»).
Охоронна зона РЛП (не входить до території ПЗФ та належить іншим землекористувачам)	Не допускається: будівництво промислових та інших об'єктів, розвиток господарської діяльності, яка може призвести до негативного впливу на території та об'єкти РЛП. Оцінка такого впливу здійснюється в порядку, встановленому законодавством України (див.: ч. 2 ст. 40 ЗУ «Про ПЗФ України»).

1.5 Заказники

Заказники — це природні території (акваторії), оголошені такими з метою збереження і відтворення природних комплексів чи їх окремих компонентів (ч. 1 ст. 25 Закону України «Про ПЗФ України»)

Частиною 2 статті 25 та частиною 3 статті 26 Закону України «Про ПЗФ України» встановлено, що оголошення заказників провадиться **без вилучення** земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів, які беруть на себе зобов'язання щодо забезпечення режиму їх охорони та збереження.

Також слід вказати, що на територіях, прилеглих до окремих ділянок заказників, в разі необхідності, можуть установлюватися (тобто необов'язково — прим.) **охоронні зони заказника**, розміри яких визначаються відповідно до їх цільового призначення на основі спеціальних обстежень ландшафтів та господарської діяльності на прилеглих територіях (ч. 2, 3 ст. 39 Закону України «Про ПЗФ України»).

Крім правового режиму охоронних зон заказників, встановленому у ч. 2 ст. 40 Закону «Про ПЗФ», **режим охоронних зон** заказників визначається також в **Положеннях про них**, що затверджуються держорганами, які приймають рішення про їх виділення (ч. 1, 3 ст. 40 Закону України «Про ПЗФ України»).

Важливою для збереження заказників є законодавча вимога про те, що навіть **охоронні зони територій та об'єктів ПЗФ** (тобто і заказників — прим.) **враховуються під час розробки проектно-планувальної та проектної документації** (ч. 4 ст. 40 Закону України «Про ПЗФ України»). Ця норма поширюється й на суспільні відносини щодо вирішення питання про розміщення малих ГЕС/ГАЕС.

Особливості правового режиму заказників в Україні в частині заборон/обмежень/допустимої діяльності щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС:

Вид ПЗФ України та його зони/частини	Правові обмеження на території ПЗФ України (що стосуються розміщення малих ГЕС/ГАЕС)
Заказник	Забороняється: діяльність, що суперечить цілям і завданням, передбаченим положенням про заказник (ч. 1 ст. 26 ЗУ «Про ПЗФ України»). Допускається: господарська, наукова та інша діяльність, що не суперечить цілям і завданням заказника та повинна проводитись з додержанням загальних вимог щодо охорони навколишнього природного середовища (ч. 2 ст. 26 ЗУ «Про ПЗФ України»).
Охоронна зона заказника (не входить до території ПЗФ та належить іншим землекористувачам)	Не допускається: будівництво промислових та інших об'єктів, розвиток господарської діяльності, яка може призвести до негативного впливу на території та об'єкти заказника. Оцінка такого впливу здійснюється в порядку, встановленому законодавством України (див.: ч. 2 ст. 40 ЗУ «Про ПЗФ України»).

1.6. Пам'ятки природи

Пам'ятки природи — це окремі унікальні природні утворення, що мають особливе природоохоронне, наукове, естетичне, пізнавальне і культурне значення, з метою збереження їх у природному стані (ч. 1 ст. 27 Закону України «Про ПЗФ України»).

Частиною 2 статті 27 та частиною 4 статті 28 Закону України «Про ПЗФ України» встановлено, що оголошення пам'яток природи провадиться **без вилучення** земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів, які беруть на себе зобов'язання щодо забезпечення режиму їх охорони та збереження.

Також слід вказати, що на територіях, прилеглих до окремих ділянок пам'яток природи, в разі необхідності, можуть установлюватися (тобто необов'язково — прим.) **охоронні зони пам'яток природи**, розміри яких визначаються відповідно до їх цільового призначення на основі спеціальних обстежень ландшафтів та господарської діяльності на прилеглих територіях (ч. 2, 3 ст. 39 Закону України «Про ПЗФ України»).

Крім правового режиму охоронних зон пам'яток природи, встановленому у ч. 2 ст. 40 Закону «Про ПЗФ», **режим охоронних зон** пам'яток природи визначається також в **Положеннях про них**, що затверджуються держорганами, які приймають рішення про їх виділення (ч. 1, 3 ст. 40 Закону України «Про ПЗФ України»).

Важливою для збереження пам'яток природи є законодавча вимога про те, що навіть **охоронні зони територій та об'єктів ПЗФ** (тобто і пам'яток природи — прим.) **враховуються під час розробки проектно-планувальної та проектної документації** (ч. 4 ст. 40 Закону України «Про ПЗФ України»). Ця норма поширюється й на суспільні відносини щодо вирішення питання про розміщення малих ГЕС/ГАЕС.

Особливості правового режиму пам'яток природи в Україні в частині заборон/обмежень/допустимої діяльності щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС:

Вид ПЗФ України та його різновиди/частини	Правові обмеження на території ПЗФ України (що стосуються розміщення малих ГЕС/ГАЕС)
Пам'ятка природи:	Забороняється: діяльність, що загрожує збереженню або призводить до деградації чи зміни первісного стану пам'ятки природи (ч. 1 ст. 28 ЗУ «Про ПЗФ України»).
- пралісова (різновид)	Забороняється: будівництво споруд (наприклад, споруд малих ГЕС/ГАЕС — прим.), проїзд транспортних засобів (крім доріг загального користування та

	транспортних засобів оперативних і спеціальних служб) (ч. 2 ст. 28 ЗУ «Про ПЗФ України»).
- комплексна, ботанічна, зоологічна, гідрологічна та геологічна (різновид)	-----
Охоронна зона пам'яток природи (не входить до території ПЗФ та належить іншим землекористувачам)	Не допускається: будівництво промислових та інших об'єктів, розвиток господарської діяльності, яка може призвести до негативного впливу на території та об'єкти пам'яток природи. Оцінка такого впливу здійснюється в порядку, встановленому законодавством України (див.: ч. 2 ст. 40 ЗУ «Про ПЗФ України»).

1.7 Заповідні урочища

Заповідні урочища — це лісові, степові, болотні та інші відокремлені цілісні ландшафти, що мають важливе наукове, природоохоронне і естетичне значення, з метою збереження їх у природному стані (ч. 1 ст. 29 Закону України «Про ПЗФ України»).

Частиною 2 статті 29 та частиною 2 статті 30 Закону України «Про ПЗФ України» встановлено, що оголошення заповідних урочищ провадиться **без вилучення** земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів, які беруть на себе зобов'язання щодо забезпечення режиму їх охорони та збереження.

Також слід вказати, що на територіях, прилеглих до окремих ділянок заповідних урочищ, в разі необхідності, можуть установлюватися (тобто необов'язково — прим.) **охоронні зони заповідних урочищ**, розміри яких визначаються відповідно до їх цільового призначення на основі спеціальних обстежень ландшафтів та господарської діяльності на прилеглих територіях (ч. 2, 3 ст. 39 Закону України «Про ПЗФ України»).

Крім правового режиму охоронних зон заповідних урочищ, встановленому у ч. 2 ст. 40 Закону «Про ПЗФ», **режим охоронних зон** заповідних урочищ визначається також в **Положеннях про них**, що затверджуються держорганами, які приймають рішення про їх виділення (ч. 1, 3 ст. 40 Закону України «Про ПЗФ України»).

Важливою для збереження заповідних урочищ є законодавча вимога про те, що навіть **охоронні зони територій та об'єктів ПЗФ** (тобто і заповідних урочищ — прим.) **враховуються під час розробки проектно-планувальної та проектної документації** (ч. 4 ст. 40 Закону України «Про ПЗФ України»). Ця норма поширюється й на суспільні відносини щодо вирішення питання про розміщення малих ГЕС/ГАЕС.

Особливості правового режиму заповідних урочищ в Україні в частині заборон/обмежень/допустимої діяльності щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС:

Вид ПЗФ України та його зони/частини	Правові обмеження на території ПЗФ України (що стосуються розміщення малих ГЕС/ГАЕС)
Заповідні урочища	Забороняється: будь-яка діяльність, що порушує природні процеси, які відбуваються у природних комплексах, включених до їх складу, відповідно до вимог, встановлених для ПЗ, тобто відповідно до у ст. 16 ЗУ «Про ПЗФУ» (ч. 1 ст. 30 ЗУ «Про ПЗФ України»), де встановлено, що забороняється: будь-яка господарська та інша діяльність, що суперечить цільовому призначенню заповідного урочища, порушує природний розвиток процесів та явищ або створює загрозу шкідливого впливу на його природні комплекси та об'єкти, а саме: будівництво споруд (наприклад, споруд малих ГЕС/ГАЕС — прим.); стоянка транспорту, а також проїзд і прохід сторонніх осіб (наприклад, будівельників, обслуговуючого персоналу малих ГЕС/ГАЕС тощо — прим.); геологорозвідувальні роботи; порушення ґрунтового покриву та гідрологічного і гідрохімічного режимів, вилов і знищення диких тварин, порушення умов їх оселення, гніздування, інші види користування рослинним і тваринним світом, що призводять до порушення природних комплексів (ч. 1 ст. 16 ЗУ «Про ПЗФ України»). Допускається: спорудження у встановленому порядку будівель та інших об'єктів, необхідних для виконання поставлених перед заповідником завдань, але лише для збереження і відтворення корінних природних комплексів, проведення науково-

	дослідних робіт та виконання інших завдань у заповідному урочищі відповідно до проекту організації його території та охорони природних комплексів (ч. 2 ст. 16 ЗУ «Про ПЗФУ»).
Охоронна зона заповідного урочища (не входить до території ПЗФ та належить іншим землекористувачам)	Не допускається: будівництво промислових та інших об'єктів, розвиток господарської діяльності, яка може призвести до негативного впливу на території та об'єкти заповідного урочища. Оцінка такого впливу здійснюється в порядку, встановленому законодавством України (див.: ч. 2 ст. 40 ЗУ «Про ПЗФ України»).

2. Законодавчі обмеження в Україні щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС на курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних територіях та об'єктах:

2.1. Курортні та лікувально-оздоровчі території та об'єкти

Основними законодавчими актами України, що регулюють суспільні відносини щодо курортних та лікувально-оздоровчих територій нашої держави є Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища» (базовий, загальний закон), «Про курорти»¹⁸ (спеціальний закон), поресурсові кодекси — Водний, Лісовий, Земельний, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних» від 11.12.1996 р. № 1499¹⁹ та інші нормативно-правові документи.

Відповідно до ч. 2 ст. 60 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища України», **курортні й лікувально-оздоровчі, а також рекреаційні території** законодавчо відносяться до **природних територій та об'єктів**, що підлягають **особливій охороні** та утворюють **єдину територіальну систему** (разом із територіями та об'єктами ПЗФ, рекреаційними територіями, водозахисними, полезахисними та іншими типами територій та об'єктів, що визначаються законодавством України — прим.).

Відповідно до законодавчих визначень:

- **курорт** — це **освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення**²⁰, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні (ст. 1 Закону України «Про курорти»);
- **лікувально-оздоровча місцевість** — це **природна територія**, що має мінеральні та термальні води, лікувальні грязі, озокерит, ропу лиманів та озер, кліматичні та інші природні умови, сприятливі для лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань (ст. 1 Закону України «Про курорти»).

Слід зазначити, що відмінність між двома категоріями особливої охорони (перша — курортні, друга — лікувально-оздоровча — прим.), полягає не в природних особливостях відповідних територій (обидві категорії характеризуються наявністю природних лікувальних ресурсів) та не у різному цільовому призначенні земель (обидві категорії належать до земель оздоровчого призначення — прим.); а у ступені їх освоєності та наявності відповідної інфраструктури для здійснення лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації. Для оголошення курортом така освоєність території з природними лікувальними ресурсами є обов'язковою ознакою, що передбачає наявність необхідних будівель та споруд з об'єктами інфраструктури, що вже використовуються в медичних чи рекреаційних цілях. Для визначення природної території лікувально-оздоровчою місцевістю достатньо підтвердження наявності на ній природних лікувальних ресурсів: мінеральних та термальних вод, лікувальних грязей (...та інших — прим. автора), що є сприятливими для лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань²¹.

¹⁸ Закон України «Про курорти» від 05.10.2000 р. № 2026-III [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2026-14>

¹⁹ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних» від 11.12.1996 р. № 1499 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1499-96-%D0%BF>

²⁰ До земель оздоровчого призначення належать землі, що мають природні лікувальні властивості, які використовуються або можуть використовуватися для профілактики захворювань і лікування людей (ст. 47 Земельного кодексу України).

²¹ Див.: Малишева Н. Р. Науково-практичний коментар до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» / Н. Р. Малишева, М. І. Єрофєєв. — Харків : Право, 2017. — С. 321.

На законодавчому рівні всі курорти поділені на наступні види:

1) за характером природних лікувальних ресурсів:

1.1) курорти державного значення, до яких належать: природні території, що мають особливо цінні та унікальні природні лікувальні ресурси і використовуються з метою лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань;

1.2) курорти місцевого значення, до яких належать: природні території, що мають загальнопоширені природні лікувальні ресурси і використовуються з метою лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань;

2) за своїм медичним профілем (спеціалізацією), що встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я:

2.1) курорти загального призначення;

2.2) спеціалізовані курорти для лікування конкретних захворювань (ст. 4, 5 Закону України «Про курорти»).

На територіях лікувально-оздоровчих місцевостей і курортів встановлюються:

а) округи санітарної (гірничо-санітарної) охорони та б) зони санітарної (гірничо-санітарної) охорони (ч. 2 ст. 48 Земельного кодексу України):

а) округи санітарної охорони — це території земної поверхні, зовнішній контур яких збігається з межею курорту (ч. 1 ст. 28 Закону України «Про курорти»), що встановлюються з метою охорони природних якостей та лікувальних факторів **курортних зон**, запобігання їх псуванню, забрудненню і виснаженню (ч. 2 ст. 62 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища України»). Для курортів, які використовують родовища корисних копалин, що належать до природних лікувальних ресурсів (підземні мінеральні води, лікувальні грязі тощо), встановлюються **округи гірничо-санітарної охорони** (ч. 2 ст. 28 Закону України «Про курорти»). А у разі використання пов'язаних між собою родовищ мінеральних вод, суміжних пляжів та інших природних лікувальних ресурсів декількома курортами для них може встановлюватись **єдиний округ санітарної охорони** (ч. 3 ст. 28 Закону України «Про курорти»);

б) курортні і лікувально-оздоровчі зони — це території, які мають виражені природні лікувальні фактори: мінеральні джерела, кліматичні та інші умови, сприятливі для лікування і оздоровлення людей (ч. 1 ст. 62 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища України»).

Відповідно до ч. 1 ст. 30 Закону України «Про курорти», **округи санітарної охорони поділяються на три зони:**

1) **перша зона (зона суворого режиму)** охоплює: місця виходу на поверхню мінеральних вод, території, на яких розташовані родовища лікувальних грязей, мінеральні озера, лимани, вода яких використовується для лікування, пляжі, а також прибережну смугу моря і прилеглу до пляжів територію шириною не менш як 100 метрів (ч. 1 ст. 31 Закону України «Про курорти»);

2) **друга зона (зона обмежень)** охоплює: територію, з якої відбувається стік поверхневих і ґрунтових вод до місця виходу на поверхню мінеральних вод або до родовища лікувальних грязей, до мінеральних озер та лиманів, місць неглибокої циркуляції мінеральних та прісних вод, які формують мінеральні джерела; природні та штучні сховища мінеральних вод і лікувальних грязей; територію, на якій знаходяться санаторно-курортні заклади та заклади відпочинку і яка призначена для будівництва таких закладів; парки, ліси та інші зелені насадження, використання яких без дотримання вимог природоохоронного законодавства та правил, передбачених для округу санітарної охорони курорту, може призвести до погіршення природних і лікувальних факторів курорту (ч. 1 ст. 32 Закону України «Про курорти»);

3) **третя зона (зона спостережень)** охоплює: всю сферу формування і споживання гідромінеральних ресурсів, лісові насадження навколо курорту, а також території, господарське використання яких без дотримання встановлених для округу санітарної охорони курорту правил може несприятливо впливати на гідрогеологічний режим родовищ мінеральних вод і лікувальних грязей, ландшафтно-кліматичні умови курорту, на його природні та лікувальні фактори (ч. 1 ст. 33 Закону України «Про курорти»). Ця зона є водночас межею округу санітарної охорони курорту (ч. 3 ст. 33 Закону України «Про курорти»).

При чому, встановлення меж зон санітарної охорони здійснюється в порядку розроблення проектів землеустрою (ч. 2 ст. 30 Закону України «Про курорти»).

Суттєве значення для встановлення режиму санітарної охорони курортів має й інше законодавство України, зокрема, **водне**, яке закріплює спеціальний порядок користування водними об'єктами для лікувальних, курортних і оздоровчих цілей²². Відповідно до ст. 62 Водного кодексу України, **водні об'єкти**, що мають природні лікувальні властивості, **належать до категорії лікувальних**, якщо їх включено до **спеціального переліку** (ч. 1), затвердженого Кабінетом Міністрів України (ч. 2). Цим спеціальним переліком є **Перелік водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних**, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 11.12.1996 р. №1499. У абз. 2 п. 1 цієї постанови Уряду встановлено, що будівництво нових і розміщення діючих підприємств, споруд та інших об'єктів на території округів і зон санітарної охорони зазначених водних об'єктів може бути дозволено, обмежено або заборонено відповідно до статей 93, 96, 98, 104, 105 Водного кодексу України²³ (у вказаних статтях заборон щодо проектування та будівництва малих ГЕС/ГАЕС — не встановлено, а визначені умови їх здійснення на кшталт: 1) повинно бути забезпечено раціональне використання вод; 2) передбачено встановлення округів санітарної охорони курортів з особливим режимом; 3) встановлено заборони на: 3.1.) здійснення проектів господарської та іншої діяльності без оцінки їх впливу на стан вод; 3.2.) введення в дію водозабірних споруд без рибозахисних пристроїв; 3.3.) введення в дію гідротехнічних споруд до повної готовності пристроїв для пропускання паводкових вод і риби відповідно до затверджених проектів; 3.4.) наповнення водоймища до здійснення передбачених проектами заходів щодо підготовки його ложа; 3.5.) скидання будь-яких зворотних вод у водні об'єкти, що віднесені до категорії лікувальних, тощо — прим.).

Особливості правового режиму курортних та лікувально-оздоровчих територій та об'єктів в Україні в частині заборон/обмежень/допустимої діяльності щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС:

Курортні та лікувально-оздоровчі території та об'єкти:	Правові обмеження на курортних та лікувально-оздоровчих територіях та об'єктах України (що стосуються розміщення малих ГЕС/ГАЕС)
округи санітарної (гірничо-санітарної) охорони поділяються на зони санітарної (гірничо-санітарної) охорони:	Водні об'єкти, віднесені у встановленому порядку до категорії лікувальних, використовуються виключно у лікувальних і оздоровчих цілях (ст. 63 Водного кодексу України). Забороняється: - діяльність, яка суперечить цільовому призначенню земель оздоровчого призначення або може негативно вплинути на їх природні лікувальні властивості (ч. 1 ст. 48 Земельного кодексу України). У межах округу санітарної (гірничо-санітарної) охорони забороняються передача земельних ділянок у власність і надання у користування підприємствам, установам, організаціям і громадянам для діяльності, несумісної з охороною природних лікувальних властивостей і відпочинком населення (ч. 3 ст. 48 Земельного кодексу України);

²² Федорович І. Правовий режим округів і зон санітарної охорони курортів // Вісник Львівського університету. Серія юридична. — 2013. — Вип. 57. — С. 280.

²³ Стаття 93 Водного кодексу України має назву «Зони санітарної охорони»; стаття 96 «Умови розміщення, проектування, будівництва, реконструкції і введення в дію підприємств, споруд та інших об'єктів, що можуть впливати на стан вод»; стаття 98 «Заборона введення в дію підприємств, споруд та інших об'єктів, що впливають на стан вод»; стаття 104 «Охорона водних об'єктів, віднесених до категорії лікувальних»; стаття 105 «Охорона підземних вод».

	- будівництво на курортах нових і розширення діючих промислових підприємств та інших об'єктів, не пов'язаних безпосередньо із задоволенням потреб відпочиваючих і місцевого населення, потреб курортного та житлового будівництва, або таких, що можуть негативно впливати на природні лікувальні фактори (ч. 2 ст. 12 ЗУ «Про курорти»). Забудова курортів здійснюється відповідно до затверджених у встановленому законодавством порядку генеральних планів курортів, іншої містобудівної документації (ч. 1 ст. 12 ЗУ «Про курорти»). При розробленні і використанні нових технологій, проектуванні, розміщенні, будівництві, реконструкції та технічному переобладнанні курортів, проектуванні і будівництві гідротехнічних споруд, інших об'єктів підприємства, установи, організації та громадяни зобов'язані дотримувати вимог санітарного законодавства (ч. 1 ст. 15 ЗУ «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»²⁴). Планування і забудова курортів повинна передусім передбачати створення найбільш сприятливих умов для життя, а також для збереження і зміцнення здоров'я громадян (ч. 2 ст. 15 ЗУ «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»).
- перша зона (зона суворого режиму)	Забороняється: 1) користування надрами, не пов'язане з використанням природних лікувальних ресурсів, розорювання земель, провадження будь-якої господарської діяльності, а також інші дії, що впливають або можуть вплинути на розвиток небезпечних геологічних процесів, на природні лікувальні фактори курорту та його екологічний баланс; 2) прокладення кабелів, у т. ч. підземних кабелів високої напруги, трубопроводів, інших комунікацій; спорудження будь-яких будівель та інших об'єктів, не пов'язаних з експлуатаційним режимом та охороною природних і лікувальних факторів курорту; 3) скидання дренажно-скидних та стічних вод; 4) влаштування стоянок автомобілів, пунктів їх обслуговування (ремонт, миття тощо); 5) влаштування вигребів (накопичувачів) стічних вод, полігонів рідких і твердих відходів, полів фільтрації та інших споруд для приймання та знешкодження стічних вод і рідких відходів; 6) проїзд автотранспорту, не пов'язаний з обслуговуванням цієї території, використанням родовищ лікувальних ресурсів або природоохоронною діяльністю; 7) постійне і тимчасове проживання громадян (крім осіб, які безпосередньо забезпечують використання лікувальних факторів) (ч. 2 ст. 31 ЗУ «Про курорти»). Дозволяється: провадити діяльність, пов'язану з використанням природних лікувальних факторів, на підставі науково обґрунтованих висновків і результатів державної санітарно-гігієнічної експертизи та ОВД, виконувати берегоукріплювальні, протицесунні, протиобвальні, протикарстові та протиерозійні роботи, будувати хвилерізи, буни та інші гідротехнічні споруди, а також влаштовувати причали. Забудова цієї території (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт та упорядкування об'єктів містобудування) здійснюється відповідно до законодавства, державних стандартів і норм, затвердженої містобудівної документації (ч. 3, 4 ст. 31 ЗУ «Про курорти»).
- друга зона (зона обмежень)	Забороняється: 1) будівництво об'єктів і споруд, не пов'язаних з безпосереднім задоволенням потреб місцевого населення та громадян, які прибувають на курорт; 2) проведення гірничих та інших видів робіт, не пов'язаних з безпосереднім упорядкуванням території; 3) спорудження поглинаючих колодязів, створення полів підземної фільтрації; забруднення поверхневих водойм під час здійснення будь-яких видів робіт; 4) влаштування накопичувачів рідких і твердих відходів виробництва, інших відходів, що призводять до забруднення водойм, ґрунту, ґрунтових вод, повітря; 5) здійснення промислової вирубки зелених насаджень, а також будь-яке інше використання земельних ділянок і водойм, що може призвести до погіршення їх природних і лікувальних факторів; 6) скидання у водні об'єкти сміття, стічних, підсланевих і баластних вод, витікання таких вод та інших речовин з транспортних (плавучих) засобів і трубопроводів (витяг із ч. 2 ст. 32 ЗУ «Про курорти»).
- третя зона (зона спостережень)	Забороняється: 1) будівництво підприємств, установ і організацій, діяльність яких може негативно впливати на ландшафтно-кліматичні умови, стан повітря, ґрунту та вод курорту; 2) спуск на рельєф неочищених промислових та побутових

²⁴ Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 р. № 4004-XII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4004-12/page?text=%EA%F3%F0%EE%F0%F2#w12>.

	стічних вод; 3) проведення вирубок зелених насаджень (крім санітарних рубок) (ч. 2 ст. 33 ЗУ «Про курорти»). Ця зона є водночас межею округу санітарної охорони курорту і на її території дозволяється: проведення видів робіт, які не впливатимуть негативно на лікувальні та природні фактори курорту, не погіршуватимуть його ландшафтно-кліматичних, екологічних і санітарно-гігієнічних умов (ч. 3 ст. 33 ЗУ «Про курорти»).
--	--

Відповідно до ч. 3 ст. 29 Закону України «Про курорти», **режими округів і зон санітарної (гірничо-санітарної) охорони курортів державного значення затверджуються Кабінетом Міністрів України, а курортів місцевого значення — Радою міністрів АРК, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями відповідно до статей 31, 32 і 33 цього Закону**²⁵ (**наприклад**, такі режими та округи для курортів державного значення були затверджені постановами Кабінету Міністрів України: «Про затвердження режиму округу і зон санітарної охорони курорту Хмільник» від 08.02.2012 р. № 63²⁶; «Про затвердження режиму округу і зон санітарної охорони курорту Бердянськ» від 01.12.2010 р. № 1092²⁷; «Про затвердження режиму округу і зон санітарної охорони курорту Слов'янськ» від 03.10.2012 р. № 898²⁸; «Про затвердження режиму округу і зон санітарної охорони курорту Миргород» від 25.04.2012 р. № 333²⁹; «Про затвердження режиму округу і зон санітарної охорони курорту Скадовськ» від 25.04.2012 р. № 332³⁰).

²⁵В ст. 31-33 вказаного Закону України «Про курорти» визначені характеристики зон округу санітарної охорони та особливості їх використання, зокрема, ст. 31 Закону має назву «Перша зона (зона суворого режиму)», ст. 32 — «Друга зона (зона обмежень)», ст. 33 — «Третя зона (зона спостережень)».

²⁶ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження режиму округу і зон санітарної охорони курорту Хмільник» від 08.02.2012 р. № 63 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/63-2012-%D0%BF>.

²⁷ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження режиму округу і зон санітарної охорони курорту Бердянськ» від 01.12.2010 р. № 1092 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1092-2010-%D0%BF>.

²⁸ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження режиму округу і зон санітарної охорони курорту Слов'янськ» від 03.10.2012 р. № 898 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/898-2012-%D0%BF>.

²⁹ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження режиму округу і зон санітарної охорони курорту Миргород» від 25.04.2012 р. № 333 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2012-%D0%BF>.

³⁰ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження режиму округу і зон санітарної охорони курорту Скадовськ» від 25.04.2012 р. № 332 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/332-2012-%D0%BF>.

2.2. Рекреаційні території та об'єкти

Відповідно до законодавчих визначень **рекреаційні території (акваторії)** — це ділянки суші (водного простору), які призначені для здійснення рекреаційної діяльності та відпочинку рекреантів (п. 1.1 Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів ПЗФ України, затвердженого наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 22.06.2009 р. № 330³¹).

До земель рекреаційного призначення належать землі, які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів (ст. 50 Земельного кодексу України), а саме: земельні ділянки зелених зон і зелених насаджень міст та інших населених пунктів, навчально-туристських та екологічних стежок, маркованих трас, земельні ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, об'єктів фізичної культури і спорту, туристичних баз, кемпінгів, яхт-клубів, стаціонарних і наметових туристично-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристичних станцій, дитячих та спортивних таборів, інших аналогічних об'єктів, а також земельні ділянки, надані для дачного будівництва і спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації (ст. 51 Земельного кодексу України).

До земель рекреаційного призначення належать різні за характером і організаційно-правовою формою землі. Рекреаційні зони можуть мати свого землекористувача чи входити до складу інших видів землекористувань, наприклад, земель лісового фонду (ліси населених пунктів), ПЗФ³², земель водного фонду тощо.

Статус рекреаційних зон на землях природно-заповідного фонду вимагає особливої уваги, оскільки землі окремих видів ПЗФ мають так би мовити «подвійну прописку»: вони є одночасно землями ПЗФ і землями рекреаційного призначення³³. Це передбачено законодавством для таких природних територій та об'єктів ПЗФ як: біосферні заповідники (БЗ) (а саме такої їх частини як «зона антропогенних ландшафтів», яка включає серед інших і території рекреації); національні природні парки (НПП) та регіональні ландшафтні парки (РЛП) (а саме таких їх частин як «зона регульованої рекреації» та «зона стаціонарної рекреації», а також як можливість за певних умов для заказників та пам'яток природи (ч. 1 ст. 18, ч. 1 ст. 21, ч. 1 ст. 24 Закону України «Про ПЗФ України», п. 2.3., 2.4. Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів ПЗФ України³⁴).

Якщо правові режими земель ПЗФ і земель рекреаційного призначення у певних випадках можуть «накладатися», то конфлікт режимів земель рекреаційного і оздоровчого призначення виключається, оскільки землі рекреаційного призначення завжди розташовані поза межами земель оздоровчого призначення. Тобто належність природної території до курорту чи лікувально-оздоровчої зони виключає її належність до рекреаційної зони. Однак остання може бути продовженням земель оздоровчого призначення, знаходячись поза їх межами³⁵.

Землі рекреаційного призначення залежно від виду економічної діяльності та порядку застосування законодавства на їхній території поділяються на два види (умовно—прим.):

а) природні або окультурені, на яких заборонена господарська та інша несумісна діяльність, що руйнівню впливає на природне довкілля або перешкоджає використанню їх для організації масового відпочинку та туризму (правове регулювання використання цих земель здійснюється,

³¹ Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, затверджене наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 22.06.2009 р. № 330 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09>.

³² Земельний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. В. І. Семчика. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. — С. 145-146.

³³ Див.: Земельний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. В. І. Семчика. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. — С. 146.

³⁴ Мова йде про Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, затверджене наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 22.06.2009 р. № 330.

³⁵ Див.: Земельний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. В. І. Семчика. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. — С. 147.

передусім, Законами «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про ПЗФ України» та іншими);

б) землі, на яких створені спеціальні туристсько-рекреаційні (вільні) економічні зони як частини території України, де діє спеціальний правовий режим економічної рекреаційної діяльності та порядок застосування законодавства України (правове регулювання використання цих земель здійснюється, передусім, Законами «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон»³⁶, «Про туризм»³⁷ та іншими)³⁸.

Наприклад, в ч. 5 ст. 3 Закону України «Про туризм» встановлено, що під час містобудівного планування, проектування, розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів містобудування на територіях рекреаційних зон відповідні органи виконавчої влади, власники об'єктів містобудування повинні передбачати максимальну інтеграцію споруджуваних об'єктів до місцевого соціально-економічного, природного та історико-культурного середовища. А згідно з ч. 3 ст. 13 цього ж Закону (в частині, що стосується розміщення малих ГЕС/ГАЕС— прим.), органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи в межах своїх повноважень вживають заходів, спрямованих на: 1) охорону туристичних ресурсів України, 2) встановлення гранично припустимих навантажень на об'єкти культурної спадщини та довкілля; 3) забезпечення безпеки об'єктів туристичних відвідувань з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій тощо.

Особливості правового режиму рекреаційних територій та об'єктів України в частині заборон/обмежень/допустимої діяльності щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС:

Рекреаційні території та об'єкти:	Правові обмеження на рекреаційних територіях та об'єктах України (що стосуються розміщення малих ГЕС/ГАЕС)
	На території рекреаційних зон забороняються: 1) господарська та інша діяльність, що негативно впливає на навколишнє природне середовище або може перешкодити використанню їх за цільовим призначенням; 2) зміни природного ландшафту та проведення інших дій, що суперечать використанню цих зон за прямим призначенням (ч. 2 ст. 63 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища»). На землях рекреаційного призначення забороняється діяльність, що перешкоджає або може перешкоджати використанню їх за призначенням, а також негативно впливає або може вплинути на природний стан цих земель (ч. 3 ст. 52 Земельного кодексу України). Зона рекреації повинна бути розміщена за межами санітарно-захисних зон промислових підприємств, з навітряного боку відносно джерел забруднення навколишнього середовища, джерел шуму та електромагнітного випромінювання. Зону рекреації слід віддаляти на максимально можливу відстань від портів і портових споруд, шлюзів, гідроелектростанцій (будь-яких: великих чи малих — прим.), місць скидання стічних вод, стійбищ, водопою худоби та інших джерел забруднення (6.13. Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів³⁹). У населених пунктах, розташованих в прибережній зоні басейнів Чорного і Азовського морів, берегова смуга шириною 100 м повинна використовуватись як зона відпочинку населення, всі види будівництва, які не мають безпосереднього відношення до рекреаційної діяльності, забороняються. Спеціальні види будівництва повинні бути погоджені з Міністерством охорони здоров'я і Мінекобезпеки (наразі Мінприроди — прим.) України (6.15. Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів).

³⁶ Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13.10.1992 р. № 2673-ХІІ [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2673-12>.

³⁷ Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.

³⁸ Див.: Земельний кодекс України: Коментар / За ред. А. П. Гетьмана. — Х.: ТОВ «Одисей», 2002. — С. 121.

³⁹ Державні санітарні правила планування та забудови населених пунктів, затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19.06.1996 р. № 173 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0379-96/page?text=%E3%B3%E4%F0%EE%E5%EB%E5%EA>.

3. Водозахисні території

3.1 Водоохоронні зони

Відповідно до ч. 2 ст. 58, ч. 1 ст. 87 Водного кодексу України, для створення сприятливого режиму водних об'єктів (вздовж морів, навколо озер, водосховищ та інших водойм⁴⁰), попередження їх забруднення, засмічення і вичерпання, знищення навколоводних рослин і тварин, а також зменшення коливань стоку вздовж річок, морів та навколо озер, водосховищ і інших водойм встановлюються **водоохоронні зони**. До складу водоохоронних зон **обов'язково входять** заплава річки, перша надзаплавна тераса, бровки і круті схили берегів, а також прилеглі балки та яри (п. 3 Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режим ведення господарської діяльності в них⁴¹).

Розміри водоохоронних зон визначаються за **проектами землеустрою** (ч. 2 ст. 58 Земельного кодексу України), зокрема, відповідно до Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режим ведення господарської діяльності в них, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08.05.1996 р. № 486.

Водоохоронна зона має **внутрішню і зовнішню межі**⁴², які встановлюються з урахуванням: 1) рельєфу місцевості, затоплення, підтоплення, інтенсивності берего-руйнування, конструкції інженерного захисту берега; 2) цільового призначення земель, що входять до складу водоохоронної зони (враховуючи, що ліси мають значну водоохоронну функцію, межі водоохоронних зон у них не встановлюються) (п. 6, 7 Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режим ведення господарської діяльності в них).

Водоохоронна зона є **природоохоронною територією** господарської діяльності, що **регулюється** (ч. 2 ст. 87 Водного кодексу України).

Особливості правового режиму водоохоронних зон в Україні в частині заборон/обмежень/допустимої діяльності щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС:

Водоохоронні зони:	Правові обмеження у водоохоронних зонах України (що стосуються розміщення малих ГЕС/ГАЕС)
	Стаття 87 Водного кодексу України; Порядок визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режим ведення господарської діяльності в них, Додаток № 13 до Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів, в яких встановлені заборони на певні види діяльності та допускається можливість за певних умов окремих дій — не встановлюють заборон/обмежень, а також дозволів щодо діяльності, пов'язаної з розміщенням та експлуатацією малих ГЕС/ГАЕС на річках.

⁴⁰ Див.: ч. 2 ст. 58 Земельного кодексу України.

⁴¹ Порядок визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режим ведення господарської діяльності в них, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 08.05.1996 р. № 486 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/486-96-%D0%BF>.

⁴² Відповідно до п. 7-11 Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режим ведення господарської діяльності в них, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08.05.1996 р. № 486, **внутрішня межа водоохоронної зони** збігається з мінімальним рівнем води у водному об'єкті, а **зовнішня межа водоохоронної зони**, як правило, прив'язується до наявних контурів сільськогосподарських угідь, шляхів, лісосмуг, меж заплав, надзаплавних терас, бровок схилів, балок та ярів і визначається найбільш віддаленою від водного об'єкта лінією: затоплення при максимальному повеневому (паводковому) рівні води, що повторюється один раз за десять років; берегоруїнування, меандрування; тимчасового та постійного підтоплення земель; ерозійної активності; берегових схилів і сильноеродованих земель; **зовнішня межа водоохоронної зони** на землях сільських населених пунктів, землях сільськогосподарського призначення, лісового фонду, на територіях водогосподарських, лісгосподарських, рибгосподарських підприємств, а також на землях інших власників та користувачів визначається з урахуванням: зони санітарної охорони джерел питного водопостачання; розрахункової зони переробки берегів; лісових насаджень, що найбільшою мірою сприяють охороні вод із зовнішньою межею не менш як 1000 метрів від урізу меженного рівня води; усіх земель відводу на існуючих меліоративних системах, але не менш як 200 метрів від бровки каналів чи дамб; **для гірських і передгірських річок зовнішня межа водоохоронної зони** визначається з урахуванням геоморфологічних та гідрологічних умов, а також селевих та зсувних явищ; **на землях міст і селищ міського типу розмір водоохоронної зони** встановлюється відповідно до існуючих на час встановлення водоохоронної зони конкретних умов забудови; **водоохоронна зона морів, морських заток і лиманів**, як правило, збігається з прибережною захисною смугою і визначається шириною не менш як 2 кілометри від урізу води.

	Однак, до складу водоохоронних зон можуть входити інші природоохоронні, водозахисні території, що підлягають особливій охороні та щодо яких у законодавстві встановлений режим обмеженої господарської діяльності, наприклад, - прибережні захисні смуги (ч. 1 ст. 88, ч. 1, 2 ст. 89 Водного кодексу України, ч. 1-3 ст. 61 Земельного кодексу України, Додаток № 13 до Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів). Тобто у їх межах діятимуть заборони, обмеження тощо встановлені як для водоохоронних зон, так для прибережних захисних смуг (тобто, див. також: підрозділ 3.2. розділу 3 даного дослідження); - зони санітарної охорони поверхневих та підземних водних об'єктів, в т. ч. зони санітарної охорони джерел та об'єктів централізованого питного водопостачання (ч. 1 ст. 35 ЗУ «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення»⁴³, п. 4. Правового режиму зон санітарної охорони водних об'єктів⁴⁴). Тобто у їх межах діятимуть заборони, обмеження тощо встановлені як для водоохоронних зон, так для зон санітарної охорони поверхневих та підземних водних об'єктів, в т. ч. зон санітарної охорони джерел та об'єктів централізованого питного водопостачання (тобто, див. також: підрозділ 3.5. розділу 3 даного дослідження).
--	---

3.2. Прибережні захисні смуги

Відповідно до ч. 1 ст. 88 Водного кодексу України, з метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності вздовж річок, морів і навколо озер, водосховищ та інших водойм **в межах водоохоронних зон виділяються земельні ділянки під прибережні захисні смуги** (аналогічна норма закріплена в ч. 1 ст. 60 Земельного кодексу України — прим.).

Прибережні захисні смуги встановлюються на земельних ділянках всіх категорій земель, крім земель морського транспорту (ч. 4 ст. 88 Водного кодексу України).

Згідно з ч. 2 ст. 88 Водного кодексу України, ч. 2 ст. 60 Земельного кодексу України, прибережні захисні смуги встановлюються по берегах річок та навколо водойм уздовж урізу води (у межений період) **шириною:**

- для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менше 3 га — 25 м;
- для середніх річок, водосховищ на них, водойм⁴⁵ та ставків площею більше 3 га — 50 м;
- для великих річок, водосховищ на них та озер — 100 м.

Якщо крутизна схилів перевищує три градуси, мінімальна ширина прибережної захисної смуги подвоюється (ч. 3 ст. 88 Водного кодексу України, ч. 2 ст. 60 Земельного кодексу України).

Окремо в ст. 88 Водного кодексу України визначені розміри та особливості встановлення прибережних захисних смуг уздовж морів та навколо морських заток і лиманів.

Прибережні захисні смуги встановлюються за окремими проектами землеустрою (ч. 7 ст. 88 Водного кодексу України), а у межах існуючих населених пунктів — з урахуванням містобудівної документації (ч. 6 ст. 88 Водного кодексу України, ч. 3 ст. 60 Земельного кодексу України).

Землі прибережних захисних смуг перебувають у державній та комунальній власності та можуть надаватися в користування лише для цілей, визначених Водним кодексом України (ч. 5 ст. 88 Водного кодексу України).

⁴³ Закон України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення» від 10.01.2002 р. № 2918-III [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14>.

⁴⁴ Постанова Кабінету Міністрів України «Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів» від 18.12.1998 р. № 2024 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2024-98-%D0%BE>.

⁴⁵ «Водойми» вказані лише в ч. 2 ст. 60 Земельного кодексу України.

Прибережні захисні смуги є **природоохоронною територією** з режимом обмеженої господарської діяльності (ч. 1 ст. 89 Водного кодексу України, ч. 1 ст. 61 Земельного кодексу України). Такий же режим обмеженої господарської діяльності як і для прибережних захисних смуг, встановлено і для островів (ч. 16 ст. 88 Водного кодексу України).

Режим використання об'єктів і територій ПЗФ, розташованих у межах прибережної смуги морів та навколо морських заток і лиманів, регулюється Законом України «Про ПЗФ України» (ч. 17 ст. 88 Водного кодексу України).

Особливості правового режиму прибережних захисних смуг в Україні в частині заборон/обмежень/допустимої діяльності щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС:

Прибережні захисні смуги:	Правові обмеження у прибережних захисних смугах України (що стосуються розміщення малих ГЕС/ГАЕС)
	Забороняється (у прибережних захисних смугах уздовж річок, навколо водойм та на островах): будівництво будь-яких споруд (крім гідротехнічних, навігаційного призначення, гідрометричних та лінійних), у т. ч. баз відпочинку, дач, гаражів та стоянок автомобілів (ч. 2 ст. 89 Водного кодексу України, ч. 2 ст. 61 Земельного кодексу України, Додаток № 13 до Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів, — витяги). У ч. 3 ст. 90 Водного кодексу України також встановлено, що у межах пляжної зони прибережних захисних смуг забороняється будівництво будь-яких споруд, крім гідротехнічних, гідрометричних та лінійних. Об'єкти, що знаходяться у прибережній захисній смузі, можуть експлуатуватись, якщо при цьому не порушується її режим. Не придатні для експлуатації споруди, а також ті, що не відповідають встановленим режимам господарювання, підлягають винесенню з прибережних захисних смуг (ч. 2 ст. 89 Водного кодексу України, ч. 3 ст. 61 Земельного кодексу України). Також у законодавстві передбачено, якщо у межах прибережної смуги морів та навколо морських заток і лиманів, знаходяться території та об'єкти ПЗФ, їх правовий режим (заборони, обмеження тощо) визначається Законом України «Про ПЗФ України» (ч. 17 ст. 88 Водного кодексу України) (див.: розділ 1 даного дослідження).

3.3. Смуги відведення

Відповідно до ч. 1 ст. 91 Водного кодексу України, для потреб експлуатації та захисту від забруднення, пошкодження і руйнування магістральних, міжгосподарських та інших каналів на зрошувальних і осушувальних системах, гідротехнічних та гідрометричних споруд, а також водойм і гребель на річках встановлюються **смуги відведення** з особливим режимом користування (подібна норма закріплена в ч. 1 ст. 63 Земельного кодексу України — прим.).

Спеціального правового режиму для смуг відведення з чітко визначеними обмеженнями, заборонами антропогенної, в т. ч. господарської, діяльності національним законодавством **не закріплено**.

Згідно з ч. 2 ст. 63 Земельного кодексу України встановлено, що розміри та **режим використання земельних ділянок смуг відведення визначаються за проектами землеустрою**, які розробляються і затверджуються в установленому порядку, а відповідно до ч. 2 ст. 91 Водного кодексу України — розміри смуг відведення та **режим користування ними встановлюються за проектом, який розробляється і затверджується водокористувачами за погодженням з обласними, Київською, Севастопольською міськими держадміністраціями, органом виконавчої влади АРК з питань охорони навколишнього природного середовища та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства**.

Особливості правового режиму смуг відведення в частині заборон/обмежень/допустимої діяльності щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС:

Смуги відведення:	Правові обмеження/дозволи щодо діяльності у смугах відведення в Україні (що стосуються розміщення малих ГЕС/ГАЕС)
	Земельні ділянки в межах смуг відведення надаються (тобто дозволяється — прим.): - центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, та іншим організаціям для спеціальних потреб і можуть використовуватися ними для створення водоохоронних лісонасаджень, берегоукріплювальних та протиерозійних гідротехнічних споруд, будівництва переправ, виробничих приміщень (вичерпний перелік — прим.) (ч. 3 ст. 91 Водного кодексу України); - для створення водоохоронних насаджень, берегоукріплювальних та протиерозійних гідротехнічних споруд, будівництва переправ тощо (невичерпний перелік — прим.) (ч. 3 ст. 63 Земельного кодексу України).

3.4. Берегові смуги водних шляхів

Відповідно до ч. 1 ст. 92 Водного кодексу України, на судноплавних водних шляхах за межами міських поселень для проведення робіт, пов'язаних з судноплавством, встановлюються **берегові смуги водних шляхів** (подібна норма закріплена в ч. 1 ст. 64 Земельного кодексу України — прим.).

Однак, у п. 2 Порядку установаження берегових смуг водних шляхів та користування ними, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14.04.1997 р. № 347⁴⁶, встановлено дещо ширше, а саме вказано, що берегові смуги встановлюються на судноплавних водних шляхах для проведення робіт, пов'язаних з судноплавством, не лише за межами міських поселень, а і в межах прибережних захисних смуг на окремих ділянках.

Розміри берегових смуг водних шляхів визначаються за проектами землеустрою, які розробляються і затверджуються в установленому порядку (ч. 2 ст. 64 Земельного кодексу України).

Згідно з ч. 2 ст. 92 Водного кодексу України передбачено, що розміри берегових смуг водних шляхів та господарська діяльність на них визначаються статтею 91 цього Кодексу (тобто як для смуг відведення, див. вище — прим.). Зокрема, у ч. 2 ст. 91 Водного кодексу України встановлено, що розміри смуг відведення та режим користування ними встановлюються за проектом, який розробляється і затверджується водокористувачами за погодженням з обласними, Київською, Севастопольською міськими держадміністраціями, органом виконавчої влади АРК з питань охорони навколишнього природного середовища та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства.

І Водний кодекс України (ч. 3 ст. 92), і Земельний кодекс України (ч. 3 ст. 64) проголошують, що **порядок** встановлення берегових смуг водних шляхів та **користування** ними **визначається Кабінетом Міністрів України** (наразі цей порядок затверджений вище згадуваною постановою Кабінету Міністрів України від 14.04.1997 р. № 347 та має назву «Порядок установаження берегових смуг водних шляхів та користування ними»).

Згідно з п. 7 цього Порядку, **для користувачів берегових смуг водних шляхів встановлені наступні зобов'язання**: 1) користуватися береговими смугами за призначенням; 2) **суворо дотримувати встановленого режиму використання** смуг відведення для водних шляхів; 3) вживати заходів для охорони земель берегових смуг водних шляхів від ерозії, зсувів,

⁴⁶ Порядок установаження берегових смуг водних шляхів та користування ними, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 14.04.1997 р. № 347 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347-97-%D0%BF>.

руйнування, підтоплення і забруднення; 4) забезпечувати непроникнення стічних вод, отрутохімікатів і мінеральних добрив через берегові смуги водних шляхів у річки та водойми.

Особливості правового режиму берегових смуг водних шляхів в Україні в частині заборон/обмежень/допустимої діяльності щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС:

Берегові смуги водних шляхів (БСВШ):	Правові обмеження на берегових смугах водних шляхів України (що стосуються розміщення малих ГЕС/ГАЕС)
	Забороняється: діяльність, що суперечить цільовому призначенню берегових смуг водних шляхів (надалі — БСВШ) (п. 8 Порядку установлення БСВШ та користування ними). Обмежується: господарська діяльність відповідно до статті 89 Водного кодексу України (п. 8 Порядку установлення БСВШ та користування ними), де передбачено, що (витяг): забороняється (крім іншого) будівництво будь-яких споруд (крім гідротехнічних, навігаційного призначення, гідрометричних та лінійних), у т. ч. гаражів та стоянок автомобілів (ч. 2 ст. 89 Водного кодексу України). Об'єкти, що знаходяться у БСВШ, можуть експлуатуватись, якщо при цьому не порушується їх режим. Не придатні для експлуатації споруди, а також ті, що не відповідають встановленим режимам господарювання, підлягають винесенню з БСВШ (див.: ч. 2 ст. 89 Водного кодексу України). Дозволяється: 1) влаштування причалів, установлення пристроїв для навантаження і розвантаження самохідних суден і барж, тимчасових пристроїв для швартування суден і наплавних споруд, а також тимчасове зберігання вантажів та механічної тяги суден; 2) установлення берегових навігаційних знаків; 3) установлення гідрометрологічних постів; 4) зберігання твердого палива для суден підприємств і організацій водного транспорту, а також тимчасове зберігання суднового обладнання; 5) влаштування тимчасових зимових приміщень і проведення інших робіт у разі випадкової зимівлі чи виходу з експлуатації судна (п. 6 Порядку установлення берегових смуг водних шляхів та користування ними).

4. Зони санітарної охорони (у районах забору води для централізованого водопостачання населення, лікувальних і оздоровчих потреб)

Відповідно до ч. 1 ст. 93 Водного кодексу України, з метою **охорони водних об'єктів** у районах забору води для централізованого водопостачання населення, лікувальних і оздоровчих потреб встановлюються **зони санітарної охорони**, які поділяються на пояси особливого режиму.

Згідно з ч. 1 ст. 113 Земельного кодексу України, **зони санітарної охорони** створюються навколо об'єктів, де є підземні та відкриті джерела водопостачання, водозабірні та водоочисні споруди, водоводи, об'єкти оздоровчого призначення та інші, для їх санітарно-епідеміологічної захищеності. Зони санітарної охорони водних об'єктів створюються на всіх господарсько-питних водопроводах незалежно від їх підпорядкованості або типу джерела водопостачання (абз.2 п. 1 Правового режиму зон санітарної охорони водних об'єктів⁴⁷).

Залежно від типу джерела водопостачання (поверхневий, підземний), ступеня його захищеності і ризику мікробного та хімічного забруднення, особливостей санітарних, гідрогеологічних і гідрологічних умов, а також характеру забруднюючих речовин встановлюються **межі зон санітарної охорони та їх окремих поясів**, які визначаються **проектом землеустрою** (ч. 1, 2 ст. 34 Закону України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення»⁴⁸; п. 2, 3 Правового режиму зон санітарної охорони водних об'єктів).

⁴⁷ Постанова Кабінету Міністрів України «Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів» від 18.12.1998 р. № 2024 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2024-98-%D0%BF>.

⁴⁸ Закон України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення» від 10.01.2002 р. № 2918-III [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14>.

Режим зон санітарної охорони водних об'єктів, джерел та об'єктів централізованого питного водопостачання, встановлюється Кабінетом Міністрів України (ч. 3 ст. 93 Водного кодексу України, ч. 1 ст. 37 Закону України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення»), а саме: постановою Кабінету Міністрів України «Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів» від 18.12.1998 р. № 2024.

Відповідно до ст. 35 Закону України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення», п. 4. Правового режиму зон санітарної охорони водних об'єктів, зони санітарної охорони поверхневих та підземних водних об'єктів **входять до складу водоохоронних зон** (також див.: підрозділ 3.1. розділу 3 цього дослідження) і поділяються на **три пояси особливого режиму**:

1) **перший пояс (суворого режиму)** включає територію розміщення водозабору, майданчика водопровідних споруд і водопідвідного каналу;

2) **другий і третій пояси (обмежень і спостережень)** включають територію, що призначається для охорони джерел водопостачання від забруднення.

Особливості правового режиму зон санітарної охорони водних об'єктів в Україні в частині заборон/обмежень/допустимої діяльності щодо розміщення малих ГЕС/ГАЕС:

Зони санітарної охорони водних об'єктів:	Правові обмеження для зон санітарної охорони водних об'єктів України (що стосуються розміщення малих ГЕС/ГАЕС)
	Забороняється (у межах всіх зон санітарної охорони): - діяльність, яка може призвести до завдання шкоди підземним та відкритим джерелам водопостачання, водозабірним і водоочисним спорудам, водоводам, об'єктам оздоровчого призначення, навколо яких вони створені (ч. 2 ст. 113 Земельного кодексу України); - розміщення, будівництво, введення в дію, експлуатація та реконструкція підприємств, споруд та інших об'єктів, на яких не забезпечено в повному обсязі дотримання всіх вимог і виконання заходів, передбачених у проектах зон санітарної охорони, проектах на будівництво та реконструкцію, інших проектах (ч. 2 ст. 36 ЗУ «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення»). Обмежується господарська та інша діяльність у межах зони санітарної охорони джерел питної води та об'єктів централізованого питного водопостачання (ч. 1 ст. 36 ЗУ «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення»).
– перший пояс (суворого режиму)	Для поверхневих джерел водопостачання: - забороняється (витяг): скидання будь-яких стічних вод... та інші види водокористування, що впливають на якість води; перебування сторонніх осіб, розміщення житлових та громадських будівель, організація причалів плаваючих засобів, прокладення трубопроводів, видобування гравію чи піску, проведення днопоглиблювальних та інших будівельно-монтажних робіт, безпосередньо не пов'язаних з експлуатацією, реконструкцією чи розширенням водопровідних споруд та мереж; проведення головної рубки лісу; - здійснюється: планування території для відведення поверхневого стоку за її межі, озеленення, огороження та забезпечення постійною охороною або охоронною сигналізацією; огороження акваторії буями, іншими попереджувальними знаками, встановлення над водоприймачами водозаборів бакенів з освітленням на судноплавних водних об'єктах; проведення будівельних робіт з метою відведення стічних вод у найближчу систему побутової каналізації чи на місцеві очисні споруди; встановлення водонепроникних приймачів для нечистот та побутових відходів з наступним їх вивезенням та дезінфекуванням у разі відсутності каналізації; обладнання водозаборів рибозахисними пристроями. Для підземних джерел водопостачання: - забороняється (витяг): перебування сторонніх осіб, розміщення житлових та господарських будівель, прокладення трубопроводів, видобування гравію чи піску та проведення інших будівельно-монтажних робіт, безпосередньо не пов'язаних з будівництвом, реконструкцією та експлуатацією водопровідних споруд та мереж; проведення головної рубки лісу; - здійснюється: планування, огороження, озеленення та монтування охоронної сигналізації; каналізування будівель з відведенням стічних вод у найближчу систему побутової чи промислової каналізації або на місцеві очисні споруди,

	розміщені на території другого поясу зон санітарної охорони; відведення стічних вод за межі цього поясу (витяг із ч. 3 ст. 36 ЗУ «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення», п. 6 Правового режиму зон санітарної охорони водних об'єктів)
– другий пояс (обмежень і спостережень)	Для поверхневих джерел водопостачання: - забороняється (витяг): розміщення складів паливно-мастильних матеріалів, накопичувачів промислових стічних вод, що створюють небезпеку хімічного забруднення вод; використання хімічних речовин без дозволу державної санітарно-епідеміологічної служби; розміщення біологічних та мулових ставків, осушення та використання перезволожених і заболочених земель у заплавах річок; проведення головної рубки лісу; здійснення видобутку з водного об'єкта піску та проведення інших днопоглиблювальних робіт, не пов'язаних з будівництвом та експлуатацією водопровідних споруд; - здійснюється: виконання заходів щодо санітарного благоустрою території населених пунктів та інших об'єктів (каналізування, улаштування водонепроникних вигребів тощо); купання, заняття туризмом, водним спортом та вилов риби лише у встановлених місцях, погоджених з органами державної санітарно-епідеміологічної служби; обладнання суден, дебаркадерів і брандвахт пристроями для збирання фанових та підсланевих вод і твердих відходів у разі здійснення судноплавства; виконання протиерозійних заходів щодо охорони земель. Для підземних джерел водопостачання: - забороняється (витяг): розміщення складів паливно-мастильних матеріалів та інших об'єктів, які створюють небезпеку хімічного забруднення джерел водопостачання; закачування відпрацьованих (зворотних) вод у підземні горизонти та розробка надр землі; проведення головної рубки лісу; - здійснюється: регулювання відведення територій під забудову населених пунктів, спорудження лікувально-профілактичних та оздоровчих закладів, промислових і сільськогосподарських об'єктів, а також внесення можливих змін у технологію виробництва промислових підприємств, пов'язаного з ризиком забруднення підземних вод стічними водами; благоустрій промислових і сільськогосподарських об'єктів, населених пунктів та окремих будівель, їх централізоване водопостачання, каналізування, відведення забруднених поверхневих вод тощо; виявлення, тампонування (або відновлення) всіх старих, недіючих, дефектних або неправильно експлуатованих свердловин та шахтних колодязів, які створюють небезпеку забруднення використовуваного водоносного горизонту; регулювання будівництва нових свердловин. (витяг із ч. 4 ст. 36 ЗУ «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення», п. 7 Правового режиму зон санітарної охорони водних об'єктів)
– третій пояс (обмежень і спостережень)	Для поверхневих джерел водопостачання: - забороняється: відведення у водні об'єкти стічних вод, що не відповідають санітарним правилам і нормам (СанПіН 4630-88 «Охорона поверхневих вод від забруднення»⁴⁹) та нормам Водного кодексу України; - здійснюється: регулювання, а у разі потреби і обмеження відведення території для забудови населених пунктів, спорудження лікувально-профілактичних та оздоровчих закладів, об'єктів транспорту, енергетики, промисловості і сільського господарства, а також внесення можливих змін у технологію виробництва промислових і сільськогосподарських підприємств, пов'язаного з ризиком забруднення джерел водопостачання стічними водами; виявлення об'єктів, що забруднюють джерела водопостачання; розроблення планів впровадження конкретних водоохоронних заходів у терміни, погоджені з органами державної санітарно-епідеміологічної служби та водного господарства на місцях; виконання заходів щодо санітарного благоустрою території населених пунктів та інших об'єктів (каналізування, обладнання водонепроникних вигребів тощо). Для підземних джерел водопостачання: - забороняється (витяг): закачування відпрацьованих (зворотних) вод у підземні горизонти з метою їх захоронення, розробки надр землі, що може призвести до забруднення водоносного горизонту; розміщення складів паливно-мастильних

⁴⁹ Санитарные правила и нормы охраны поверхностных вод от загрязнения (СанПиН 4630-88), утвержденные заместителем Министра здравоохранения СССР, Главным государственным санитарным врачом СССР от 04.07.1988 г. № 4630-88 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v4630400-88>.

	матеріалів, а також накопичувачів промислових стічних вод, що створюють небезпеку хімічного забруднення підземних вод; - здійснюється: виявлення, тампонування (або відновлення) старих, недіючих, свердловин та таких, які неправильно експлуатуються, що створюють небезпеку забруднення використовуваного водоносного горизонту; буріння нових свердловин та проведення будь-якого нового будівництва за обов'язковим погодженням з органами державної санітарно-епідеміологічної служби та геології на місцях (витяг із ч. 5 ст. 36 ЗУ «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення», п. 8 Правового режиму зон санітарної охорони водних об'єктів)
--	--

5. Полезахисні території та об'єкти

Правове регулювання в Україні використання, охорони та відтворення полезахисних територій та об'єктів здійснено не на належному рівні (загально, фрагментарно та неоднозначно).

Законом України «Про меліорацію земель»⁵⁰ встановлено, що з метою здійснення агролісотехнічної меліорації земель (тобто комплексу заходів, спрямованих на забезпечення докорінного поліпшення земель шляхом використання ґрунтозахисних, стокорегулюючих та інших властивостей **захисних лісових насаджень**), — формуються такі поліфункціональні лісомеліоративні системи, як: **лінійні (полезахисні) лісонасадження**, що забезпечують захист від вітрової і водної ерозій та поліпшення ґрунтово-кліматичних умов сільськогосподарських угідь, шляхом створення **полезахисних і стокорегулюючих лісосмуг** (ст. 8).

Відповідно до п. 7 Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16.05.2007 р. № 733⁵¹, **полезахисні лісові смуги** є лісовими насадженнями лінійного типу та відносяться до категорії **захисних лісів**, тобто лісових ділянок, що виконують **функцію захисту навколишнього природного середовища** та інженерних об'єктів від негативного впливу природних та антропогенних факторів.

Стосовно цільового призначення земель, на яких розміщуються полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, в законодавстві України встановлено наступне:

- відповідно до ч. 2 ст. 22 Земельного кодексу України, **полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження** (крім тих, що **віднесені до земель лісогосподарського призначення**) відносяться до несільськогосподарських угідь **земель сільськогосподарського призначення**.

- згідно з ст. 81 Лісового кодексу України, лісорозведення здійснюється: а) **на призначених для створення лісів землях**, не вкритих лісовою рослинністю, насамперед низькопродуктивних та непридатних для використання в сільському господарстві (яри, балки, піски тощо), б) **на землях сільськогосподарського призначення**, виділених для створення **полезахисних лісових смуг та інших захисних насаджень** (ч. 1). Землі, призначені для лісорозведення, відповідно до Земельного кодексу України відносяться до **земель лісогосподарського призначення** (ч. 2).

Законодавством України не передбачені обмеження та заборони щодо антропогенної діяльності на території **полезахисних лісових смуг та інших захисних насаджень**, в тому числі таких, що стосуються розміщення та експлуатації малих ГЕС/ГАЕС.

Однак, певні законодавчі обмеження встановлені **щодо використання земель сільськогосподарського та лісогосподарського призначення, на яких можуть розміщуватись полезахисні лісові смуги (які відносяться до захисних лісів) та інші захисні насадження**.

Зокрема, відповідно до ст. 60 Лісового кодексу України, під час розміщення, проектування, будівництва і введення в дію нових і реконструкції діючих підприємств, споруд та інших об'єктів, а також удосконалення існуючих і впровадження нових технологічних процесів та устаткування, що можуть шкідливо впливати на стан і відтворення лісів, передбачаються і здійснюються заходи щодо усунення негативної дії шкідливих факторів, зокрема викидів і скидів забруднюючих речовин, відходів виробництва, підтоплення, осушення та інших видів негативного впливу на ліси. Забороняється введення в експлуатацію нових і реконструйованих підприємств, цехів, агрегатів, транспортних шляхів, споруд та об'єктів, не забезпечених пристроями, що запобігають шкідливому впливу на стан і відтворення лісів.

⁵⁰ Закон України «Про меліорацію земель» від 14.01.2000 р. № 1389-XIV [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#o279>.

⁵¹ Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 16.05.2007 р. № 733 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/733-2007-%D0%BF/page?text=%EF%EE%EB%E5%E7%E0%F5>.

До того ж, згідно зі ст. 61 Лісового кодексу України, використання земельних лісових ділянок для розташування підприємств, споруд та інших об'єктів, що шкідливо впливають на стан і відтворення лісів, а також для прокладання кабельних ліній, трубопроводів та інших комунікацій, здійснення бурових, підривних та інших робіт, не пов'язаних із веденням лісового господарства (зазначені роботи повинні вестися способами і методами, що не призводять до погіршення протипожежного і санітарного стану лісів та умов їх відтворення), — здійснюється після надання таких ділянок для зазначених цілей у порядку, встановленому Земельним кодексом України.

А відповідно до ст. 23 Земельного кодексу України, землі, придатні для потреб сільського господарства, повинні надаватися насамперед для сільськогосподарського використання (ч. 1). Для будівництва промислових підприємств, ліній електропередачі, магістральних трубопроводів, а також для інших потреб, не пов'язаних з веденням сільськогосподарського виробництва, надаються переважно несільськогосподарські угіддя або сільськогосподарські угіддя гіршої якості (ч. 3). Лінії електропередачі і зв'язку та інші комунікації проводяться головним чином вздовж шляхів, трас тощо (ч. 4).

6. Інші природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні

(Національна екологічна мережа України, мережа ЄС NATURA 2000, Смарагдова мережа/мережа Емеральд (Emerald Network) та Пан-Європейська (Всеєвропейська) екологічна мережа (Pan European Ecological Network (PEEN); водно-болотні угіддя міжнародного значення; охоронні зони/ділянки навколо гнізд хижих птахів та середовищ існування інших видів тваринного та рослинного світу)

6.1. Національна екологічна мережа України, мережа ЄС NATURA 2000, Смарагдова мережа/мережа Емеральд (Emerald Network) та Пан-Європейська (Всеєвропейська) екологічна мережа (Pan European Ecological Network (PEEN))

Україна є учасником міжнародних процесів, відповідно до яких, зокрема, передбачено створення таких спеціальних екологічних мереж як:

- **мережа NATURA 2000**, правовою основою формування якої є Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (1995)⁵², що реалізується країнами, які є членами ЄС чи країнами, які мають намір набути таке членство (наприклад, Україна, що має зобов'язання згідно з Угодою про Асоціацію між Україною та ЄС⁵³));

- **Смарагдової мережі/мережі Емеральд (Emerald Network)**, що є аналогом програми NATURA 2000 та реалізується також за межами ЄС, країнами, які не є членами ЄС відповідно до Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернської конвенції, 1979)⁵⁴, ратифікованої, зокрема, Україною (із застереженнями)⁵⁵. Договірною стороною Конвенції є також ЄС;

- **Пан-Європейської (Всеєвропейської) екологічної мережі (Pan European Ecological Network (PEEN))**, ядро якої становлять території та об'єкти Смарагдової мережі/мережі Емеральд (Emerald Network) разом із територіями мережі NATURA 2000 (формування якої здійснюється згідно з вищевказаною Бернською конвенцією, 1979).

Становлення українського законодавства щодо формування вказаних мереж розпочалось із реалізацій положень Всеєвропейської стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (1995), відповідно до рекомендацій котрої постановою Кабінету Міністрів України від 12.05.1997 р. № 439 було затверджено Концепцію збереження біологічного різноманіття України⁵⁶. Ця постанова стала першим національним документом, що започаткував зміну курсу екологічної політики нашої держави з локальної охорони об'єктів і територій ПЗФ на новітній курс формування національної екологічної мережі, яка має системний та комплексний характер⁵⁷. Згодом була розроблена законодавча база формування й функціонування національної екологічної мережі, зокрема, Загальнодержавна програма формування національної

⁵² Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (Софія, 23-25 жовтня 1995 року) [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_711.

⁵³ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

⁵⁴ Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Берн, 19 вересня 1979 року) [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_032.

⁵⁵ Закон України «Про приєднання України до Конвенції 1979 року про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі» від 29.10.1996 р. № 436/96-ВР [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436/96-%D0%B2%D1%80>.

⁵⁶ Концепція збереження біологічного різноманіття України, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 12.05.1997 р. № 439 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/439-97-%D0%BF>.

⁵⁷ Див.: Ващишин М. Я. Правові й організаційні засади формування національної екологічної мережі України // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. — 2014. — № 10-1. — Т. 1. — С. 52.

екологічної мережі України на 200-2015 роки, затверджена Законом України від 21.09.2000 р. № 1989-III⁵⁸ та Закон України «Про екологічну мережу України» від 24.06.2004 р. № 1864-IV⁵⁹.

Відповідно до законодавства України, національна екологічна мережа України є складовою **Всесвітової екологічної мережі**; має поєднуватися з екомережами суміжних країн, що входять до **Всесвітової екологічної мережі**; а також відповідати вимогам щодо її функціонування у **Всесвітожній екологічній мережі** (див.: Закони України «Про екологічну мережу України»; «Про Генеральну схему планування території України»⁶⁰, Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 200-2015 роки).

При чому, слід відмітити, хоча в Україні спеціальне законодавство стосовно формування Смарагдової мережі/мережі Емеральд (Emerald Network) поки що не прийняте (крім поодиноких згадок, наприклад, у Стратегії виконання Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат (2007)⁶¹; Порядку розроблення плану управління річковим басейном (2017)⁶² тощо), однак процес створення таких об'єктів розпочатий та триває. Зокрема, Постійним комітетом Бернської конвенції 18.11.2016 р. був затверджений оновлений перелік офіційно прийнятих територій Emerald Network, який включає 3500 об'єктів, із них 271 об'єкт розташований на території України⁶³. Наразі ж, Міністерством екології та природних ресурсів України підготовлено та винесено на обговорення **проект Закону України «Про території Смарагдової мережі»**⁶⁴.

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про екологічну мережу України», **екомережа** — єдина територіальна система, яка утворюється з метою поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів ПЗФ, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні.

Національна екологічна мережа України має свої **структурні елементи**, тобто території екомережі, що відрізняються за своїми функціями.

⁵⁸ Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 200-2015 роки, затверджена Законом України від 21.09.2000 р. № 1989-III [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1989-14/page?text=%BA%E2%F0%E5%E9#w15>.

⁵⁹ Закон України «Про екологічну мережу України» від 24.06.2004 р. № 1864-IV [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1864-15>.

⁶⁰ Закон України «Про Генеральну схему планування території України» від 07.02.2002 р. № 3059-III [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3059-14?nreg=3059-14&find=1&text=%E5%EA%E5%EB%E3%B3%E7&x=10&y=7#w19>.

⁶¹ Відповідно до Стратегії виконання Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.01.2007 р. № 11-р, проголошено, що реалізація цієї Стратегії в рамках виконання Карпатської конвенції щодо міжнародного співробітництва передбачає, зокрема, сприяння виконанню вимог Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі, а саме стосовно розвитку регіональної мережі територій спеціального збереження — **Смарагдової мережі Європи** [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/11-2007-%D1%80?nreg=11-2007-%F0&find=1&text=%F1%EC%E0%F0%E0%E3%E4&x=0&y=0#w11>.

⁶² Відповідно до Порядку розроблення плану управління річковим басейном, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18.05.2017 р. № 336, надано визначення «**об'єктів Смарагдової мережі**» — спеціальні території для збереження біологічного різноманіття, створені (визначені) відповідно до Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернської конвенції), а також встановлено, що у Структурі плану управління річковим басейном вказуються серед зон (територій), які підлягають охороні та картуванню, — **об'єкти Смарагдової мережі** [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/336-2017-%D0%BF?nreg=336-2017-%EF&find=1&text=%F1%EC%E0%F0%E0%E3%E4&x=0&y=0#w12>.

⁶³ Ващишин М. Я. Правове забезпечення формування Смарагдової мережі в Україні / Юридичний науковий електронний журнал. — 2018. — № 3. — С. 116 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://lsei.org.ua/3_2018/34.pdf.

⁶⁴ Остап Семерак: «Мінприроди виносить на обговорення проект Закону України «Про території Смарагдової мережі»: Новини [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://menr.gov.ua/news/32142.html>.

До структурних елементів екомережі відносяться:

а) **ключові території** — забезпечують збереження найбільш цінних і типових для даного регіону компонентів ландшафтного та біорізноманіття; перелік таких територій екомережі включає території та об'єкти ПЗФ, водно-болотні угіддя міжнародного значення, інші території, у межах яких збереглися найбільш цінні природні комплекси;

б) **сполучні території (екокоридори)** — поєднують між собою ключові території, забезпечують міграцію тварин та обмін генетичного матеріалу; перелік таких територій екомережі включає території, що забезпечують зв'язки між ключовими територіями та цілісність екомережі;

в) **буферні території** — забезпечують захист ключових та сполучних територій від зовнішніх впливів; перелік таких територій екомережі включає території навколо ключових територій екомережі, які запобігають негативному впливу господарської діяльності на суміжних територіях;

г) **відновлювані території** — забезпечують формування просторової цілісності екомережі, для яких мають бути виконані першочергові заходи щодо відтворення первинного природного стану; перелік таких територій екомережі включає території, що являють собою порушені землі, деградовані і малопродуктивні землі та землі, що зазнали впливу негативних процесів та стихійних явищ, інші території, важливі з точки зору формування просторової цілісності екомережі (ч. 1 ст. 2, ст. 16 Закону України «Про екологічну мережу України»).

Законом України «Про екологічну мережу України» визначений перелік складових структурних елементів екомережі. Зокрема, в статті 5 вказаного Закону встановлено, що **до складових структурних елементів екомережі включаються:**

а) території та об'єкти ПЗФ;

б) землі водного фонду, водно-болотні угіддя, водоохоронні зони;

в) землі лісового фонду;

г) поlezахисні лісові смуги та інші захисні насадження, які не віднесені до земель лісового фонду;

г) землі оздоровчого призначення з їх природними ресурсами;

д) землі рекреаційного призначення, які використовуються для організації масового відпочинку населення і туризму та проведення спортивних заходів;

е) інші природні території та об'єкти (ділянки степової рослинності, пасовища, сіножаті, луки, кам'яні розсипи, піски, солончаки, земельні ділянки, в межах яких є природні об'єкти, що мають особливу природну цінність);

є) земельні ділянки, на яких зростають природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України;

ж) території, які є місцями перебування чи зростання видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України;

з) частково землі сільськогосподарського призначення екстенсивного використання — пасовища, луки, сіножаті тощо;

и) радіоактивно забруднені землі, що не використовуються та підлягають окремій охороні як природні регіони з окремим статусом.

Проектування екомережі здійснюється шляхом розроблення **регіональних схем формування екомережі АРК та областей, а також місцевих схем формування екомережі районів, населених пунктів та інших територій України**. Регіональні та місцеві схеми формування екомережі затверджуються відповідними радами після їх погодження із обласними, Київською, Севастопольською міськими держадміністраціями (ч. 1 ст. 15 Закону України «Про

екологічну мережу України)). **Зведена схема формування екомережі України** (тобто нормативно-правовий акт, що визначає на національному рівні пріоритети і концептуальні основи формування, збереження та невиснажливого використання екомережі України, розвитку системи територій та об'єктів ПЗФ, формування структурних елементів екомережі) є складовою частиною Генеральної схеми планування території України і затверджується Верховною Радою України (ч. 2 ст. 15 Закону України «Про екологічну мережу України»).

Ці вказані схеми формування екомережі, а також програми у сфері формування, збереження та використання екомережі є **основою для розроблення усіх видів проектної документації при здійсненні землеустрою, розробки містобудівної документації, а також здійсненні господарської та іншої діяльності** (ч. 4 ст. 15 Закону України «Про екологічну мережу України»).

Тобто згідно з даною законодавчою вимогою, **Зведена схема формування екомережі України, регіональна та місцева схеми, а також програми у сфері формування, збереження та використання екомережі повинні враховуватися й при прийнятті рішень щодо планової діяльності з розміщення та експлуатації малих ГЕС/ГАЕС.**

Однак, в Україні ще не завершений процес формування національної екомережі та створення її Зведеної національної, регіональних та місцевих схем (зокрема, «в Україні до цього часу не створена загальнодержавна схема розвитку екомережі»⁶⁵).

На законодавчому рівні лише **для власників і користувачів** територій та об'єктів, включених до переліків територій та об'єктів екомережі встановлено, що вони:

- **зобов'язані** забезпечувати використання за цільовим призначенням територій та об'єктів екомережі (ч. 3.ст. 6 Закону України «Про екологічну мережу України»);

- **беруть на себе зобов'язання** щодо збереження природних ресурсів, їх екологічно-збалансованого та раціонального використання (ч. 6 ст. 16 Закону України «Про екологічну мережу України»).

Спеціального правового режиму для територій та об'єктів екомережі з чітко визначеними обмеженнями, заборонами антропогенної, в т. ч. господарської, діяльності національним законодавством не передбачено.

Однак, Закон України «Про екологічну мережу України»:

- 1) в частині таких складових структурних елементів екомережі як **території та об'єкти ПЗФ України, а також інші території, що підлягають особливій охороні** (як правило входять до ключових територій екомережі — прим.), встановлює, що включення територій та об'єктів ПЗФ та інших територій, що підлягають особливій охороні, до переліку територій та об'єктів екомережі **не призводить до зміни режиму їх охорони та використання, визначеного відповідно до закону** (ч. 1 ст. 18 Закону). Тобто відсилає до обмежень і заборон, передбачених Законом України «Про ПЗФ України» (в частині територій та об'єктів ПЗФ України), «Про курорти» (в частині курортних та лікувально-оздоровчих територій та об'єктів»), Водного кодексу України (в частині водоохоронних зон) та інших законів.

- 2) в частині режиму охорони та використання буферних зон, сполучних і відновлюваних територій екомережі передбачає, що **їх правовий режим** визначається згідно з **відповідною схемою екомережі** (ч. 3 ст. 18 Закону). Тобто відсилає до Зведеної (національної), регіональної та місцевих схем екомережі, процес розробки та затвердження яких ще триває (регіональні та місцеві схеми формування екомережі затверджуються відповідними радами після їх погодження із обласними, Київською, Севастопольською міськими держадміністраціями (ч. 1 ст. 15 Закону України «Про екологічну мережу України»); зведена схема формування екомережі України

⁶⁵ Слова директора Департаменту екомережі та природно-заповідного фонду Міністерства екології та природних ресурсів Віктора Кліда // Мінприроди працює над створенням загальнодержавної схеми розвитку екомережі: новини, 21.08.2017 / Веб-сайт Міністерства екології та природних ресурсів України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://menr.gov.ua/news/31648.html>.

затверджується Верховною Радою України (ч. 2 ст. 15 Закону України «Про екологічну мережу України») — прим.).

Крім вказаного, Закон України «Про екологічну мережу України» у ч. 2 ст. 18 встановлює, що **у разі необхідності зміни режиму охорони та використання території чи об'єкта екомережі, виходячи з вимог Зведеної схеми формування екомережі України, регіональних чи місцевих схем формування екомережі, відповідно до закону змінюється статус, тип, категорія або режим відповідної території чи об'єкта екомережі.**

6.2. Водно-болотні угіддя міжнародного значення

Основним міжнародно-правовим актом в сфері охорони водно-болотних угідь міжнародного значення є Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсар, 02.02.1971 р.⁶⁶, надалі також — Рамсарська конвенція), договірною стороною якого є Україна⁶⁷.

Відповідно до ст. 1 даного міжнародного договору визначено, що для цілей цієї Конвенції:

- **водно-болотними угіддями** є райони маршів, боліт, драговин, торфовищ або водойм — природних або штучних, постійних або тимчасових, стоячих або проточних, прісних, солонкуватих або солоних, — зокрема морські акваторії, глибина яких під час відпливу не перевищує шести метрів (ч. 1);

- **водоплавними птахами** є птахи, які екологічно залежать від водно-болотних угідь (ч. 2).

Згідно із ст. 2, 4 Рамсарської конвенції, **кожна Договірна Сторона**, зокрема:

- **визначає придатні водно-болотні угіддя на своїй території для включення їх до Списку водно-болотних угідь міжнародного значення.** Межі кожного водно-болотного угіддя точно описуються та наносяться на карту й можуть уключати прибережні річкові й морські зони, суміжні з водно-болотними угіддями, та острови або морські акваторії, глибина яких перевищує шість метрів під час відпливу, що розташовані в межах водно-болотних угідь, особливо там, де вони важливі як середовище існування водоплавних птахів (ч. 1 ст. 2);

- **сприяє збереженню водно-болотних угідь і водоплавних птахів шляхом створення природних резерватів на водно-болотних угіддях незалежно від того, уключено їх до Списку чи ні, і забезпечує належний нагляд за ними.** У випадках, коли у зв'язку з нагальними державними інтересами Договірна Сторона скасовує чи зменшує межі водно-болотного угіддя, уключеного до Списку, вона повинна, наскільки це можливо, **компенсувати** будь-яку втрату ресурсів водно-болотного угіддя і, зокрема, вона повинна **створити додаткові природні резервати** для водоплавних птахів і захисту, у цьому самому районі або в іншому, адекватної частини первісного середовища існування (ч. 1, 2 ст. 4).

При чому, за Конвенцією **Договірні Сторони консультуються одна з одною** стосовно виконання обов'язків, які випливають із цієї Конвенції, особливо у випадках, коли водно-болотне угіддя знаходиться на територіях більш ніж однієї Договірної Сторони, або у випадках, коли водна система використовується Договірними Сторонами спільно. Водночас вони намагаються координувати й **посилювати теперішню й майбутню політику та нормативно-правові акти**, які стосуються збереження водно-болотних угідь, їхньої флори та фауни (ст. 5).

⁶⁶ Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсар, 02.02.1971 р.) [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_031.

⁶⁷ Відповідно до Закону України «Про участь України в Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів» від 29.10.1996 р. № 437/96-ВР, Верховна Рада України постановляє **визнати Україну правонаступницею** Союзу РСР щодо участі в Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсар, 1971 р.), яка була ратифікована Верховною Радою СРСР 26 грудня 1975 року [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/437/96-%D0%B2%D1%80>.

Спеціального закону щодо охорони водно-болотних угідь міжнародного значення в Україні не прийнято. Основне правове регулювання на національному рівні здійснюється підзаконними нормативно-правовими актами, серед яких: постанови Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо охорони водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення» від 23.11.1995 р. № 935⁶⁸; «Про Порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення» від 29.08.2002 р. № 1287⁶⁹; наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Структури, змісту і порядку ведення паспорта водно-болотного угіддя міжнародного значення» від 27.12.2002 р. № 524⁷⁰.

Згідно з п. 2 Порядку надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення, **статус водно-болотних угідь міжнародного значення може бути надано** цінним природним комплексам боліт, заплавлених лук і лісів, а також водних об'єктів — природних або штучно створених, постійних чи тимчасових, стоячих або проточних, прісних, солонкуватих чи солоних, у тому числі морським акваторіям, що знаходяться у межах територій та об'єктів ПЗФ, земель водного та лісового фонду України.

Після надання заявленому водно-болотному угіддю статусу водно-болотного угіддя міжнародного значення Мінприроди повідомляє про це заінтересований центральний орган виконавчої влади, користувачів (власників) земельних ділянок та інших природних ресурсів, орган місцевого самоврядування та надсилає їм копію міжнародного сертифіката (п. 8 Порядку надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення).

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.1995 р. № 935, в Україні був затверджений Перелік водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення головним чином як місця оселень водоплавних птахів, до якого увійшло **22 об'єкти**. Розпорядженнями Кабінету Міністрів України «Про погодження надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення» від 24.10.2012 р. № 818-р⁷¹; від 21.09.2011 р. № 895-р⁷²; від 23.02.2011 р. № 147-р⁷³ Уряд України надав згоду на пропозицію Мінприроди України щодо включення до Списку водно-болотних угідь міжнародного значення **19 об'єктів**.

Відповідно до п. 10 Порядку надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення, **на всі водно-болотні угіддя міжнародного значення складаються паспорти**, ведення яких покладається на адміністрації установ ПЗФ, у межах яких знаходяться ці угіддя, а у разі їх знаходження за межами територій природних заповідників, біосферних заповідників і національних природних парків — на облдержадміністрації, а на території АРК — орган виконавчої влади АРК з питань охорони навколишнього природного середовища за погодженням з користувачами (власниками) земельних ділянок та інших природних ресурсів. **Паспорт затверджується** Республіканським комітетом з екології та природних ресурсів АРК, Державними управліннями екології та природних ресурсів в областях, містах Києві та Севастополі (п. 3.1 наказу Мінприроди від 27.12.2002 р. № 524) (наразі держуправління є ліквідованими, а більшість їх функцій виконують відповідні підрозділи держадміністрацій в областях, містах Києві та Севастополі — прим.).

⁶⁸ Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо охорони водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення» від 23.11.1995 р. № 935 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/935-95-%D0%BF>.

⁶⁹ Порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 р. № 1287 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1287-2002-%D0%BF>.

⁷⁰ Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Структури, змісту і порядку ведення паспорта водно-болотного угіддя міжнародного значення» від 27.12.2002 р. № 524 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0040-03>.

⁷¹ Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про погодження надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення» від 24.10.2012 р. № 818-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/818-2012-%D1%80>.

⁷² Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про погодження надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення» від 21.09.2011 р. № 895-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/895-2011-%D1%80>.

⁷³ Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про погодження надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення» від 23.02.2011 р. № 147-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/147-2011-%D1%80>.

Згідно з п. 2.24 наказу Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Структури, змісту і порядку ведення паспорта водно-болотного угіддя міжнародного значення» від 27.12.2002 р. № 524, термін дії паспорта — 10 років, але кожного року до нього вносяться необхідні зміни у вигляді додатків.

До Структури і змісту Паспорта включаються, крім іншого, відомості про: **чинники (минулі, сучасні або потенційні) несприятливого для угідь впливу, включаючи зміни в природокористуванні або проекти розвитку:** а) в межах угіддя; б) на суміжних землях у зоні впливу; а також **заходи щодо збереження угіддя, які запропоновані** (п. 2.17, 2.19 наказу Мінприроди від 27.12.2002 р. № 524).

Спеціального правового режиму для водно-болотних угідь міжнародного значення з чітко визначеними обмеженнями, заборонами антропогенної, в т. ч. господарської, діяльності національним законодавством не закріплено.

Відповідно до п. 9 Порядку надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення встановлено, що охорона і користування природними ресурсами водно-болотних угідь (їх ділянок) міжнародного значення, що перебувають у межах територій і об'єктів ПЗФ, земель водного та лісового фонду, здійснюються відповідно до законодавства.

Тобто відсилає до обмежень і заборон, передбачених, передусім Законом України «Про ПЗФ України» (в частині водно-болотних угідь міжнародного значення на територіях та об'єктах ПЗФ України), Водного кодексу України (в частині водно-болотних угідь міжнародного значення на землях водного фонду), Лісового кодексу України (в частині водно-болотних угідь міжнародного значення на землях лісового фонду).

6.3. Охоронні зони/ділянки навколо гнізд хижих птахів та середовищ існування інших видів тваринного та рослинного світу

Відповідно до п. 5 Санітарних правил в лісах України, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.1995 р. № 555 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 26.10.2016 р. № 756)⁷⁴, з 11.11.2016 р. **забороняється** здійснення заходів з поліпшення санітарного стану лісів⁷⁵ навколо місць гніздування хижих птахів, занесених до Червоної книги України (радіусом 500 метрів), та чорного лелеки (радіусом 1000 метрів), токовищ глухарів, тетеруків (радіусом 300 метрів).

В подальшому, 29 грудня 2016 року, посилаючись на вищевказані Санітарні правила в лісах України, Міністерство екології та природних ресурсів України прийняло наказ за № 557 «Про додаткові заходи щодо збереження рідкісних та зникаючих видів тварин і рослин»⁷⁶. Даним наказом були затверджені в додатках два переліки рідкісних та зникаючих видів тварин і рослин щодо середовищ існування яких створюються охоронні ділянки певного розміру, а саме:

- в Додатку № 1 — «Перелік видів рослинного світу, занесених до Червоної книги України, для збереження яких створюються охоронні ділянки» (всього 62 види);
- в Додатку № 2 — «Перелік видів тваринного світу, занесених до Червоної книги України, для збереження яких створюються охоронні ділянки» (всього 59 видів).

⁷⁴ Санітарні правила в лісах України, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.1995 р. № 555 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 26.10.2016 р. № 756) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/555-95-%D0%BF>.

⁷⁵ Відповідно до п. 4. Санітарних правил в лісах України, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.1995 р. № 555, для поліпшення санітарного стану лісів здійснюються такі заходи: вибіркові санітарні рубки; суцільні санітарні рубки; ліквідація захаращеності; профілактика виникнення та поширення осередків шкідників і хвороб лісу, боротьба з ними та захист заготовленої деревини від шкідників і хвороб лісу.

⁷⁶ Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про додаткові заходи щодо збереження рідкісних та зникаючих видів тварин і рослин» від 29.12.2016 р. № 557 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://document.ua/pro-dodatkovyi-zahodi-shodo-zberezhennja-ridkisnih-ta-znikayu-doc313863.html>.

Відповідно до п. 1 цього наказу, керівникам національних природних парків (НПП), що належать до сфери управління Мінприроди⁷⁷, Карпатського біосферного заповідника⁷⁸ наказано у тримісячний строк, зокрема: позначити на картосхемах відповідно до наявних даних охоронні ділянки, затвердити відповідними наказами переліки цих ділянок з картосхемами, у разі виявлення нових місць мешкання/зростання зазначених видів — забезпечити доповнення переліків, забезпечити здійснення щорічного моніторингу охоронних ділянок та за необхідності внесення відповідних змін до переліків. Крім того, зобов'язано провести роботу щодо залучення до визначення та збереження таких охоронних ділянок землекористувачів, земельні ділянки яких увійшли до складу біосферного заповідника та НПП без вилучення.

Що ж стосується правового режиму цих охоронних ділянок, то у п. 1 даного наказу передбачено: а) забезпечити їх охорону і збереження з урахуванням особливостей біології та екології видів, зокрема шляхом заборони санітарних рубок, ліквідації захаращеності, створення лісових культур, рекреаційного використання; б) урахувати створені охоронні ділянки при розробленні проектів організації територій та матеріалів лісовпорядкування відповідних установ ПЗФ.

Пізніше ряд НПП створили відповідні охоронні ділянки/зони та визначили їх режими охорони, наприклад:

- згідно з наказом Ківерцівського НПП «Цуманська Пуща» від 30.06.2017 р. № 19⁷⁹ створено 6 охоронних ділянок для видів рослинного світу та 4 ділянки для видів тваринного світу, а також передбачено забезпечення охорони територій та збереження з врахуванням особливостей біології та екології видів, зокрема, шляхом заборони санітарних рубок, ліквідації захаращеності, створення лісових культур, рекреаційного використання;

- згідно з наказом НПП «Синевир» від 04.01.2017 р. № 5⁸⁰ створено 32 охоронні зони для видів тваринного світу (птахів) та закріплено заборону на заходи з поліпшення санітарного стану лісів, тощо.

«Створення охоронних ділянок — це крок до збереження природних багатств за європейськими стандартами», — переконаний Остап Семерак (Міністр екології та природних ресурсів України — прим.). Він закликав також представників лісових господарств, підпорядкованих Державному лісовому агентству України, які входять до складу національних парків без вилучення, підтримати цю ініціативу та вжити додаткових природоохоронних заходів⁸¹.

⁷⁷ А це національні природні парки України (станом на 01.06.2018 р.): «Синевир», Карпатський, «Вишнівський», «Подільські Товтри», «Деснянсько-Старогутський», «Святі гори», Яворівський, «Гуцульщина», Ужанський, Ічнянський, «Великий Луг», Мезинський, «Прип'ять-Стохід», «Голосіївський», Гетьманський, «Бузький Гард», Нижньодністровський, Приазовський, «Білобережжя Святослава», «Верховинський», «Дворічанський», «Дермансько-Острозький», «Джарилгацький», «Дністровський каньйон», «Кармелюкове Поділля», «Кременецькі гори», «Меотида», «Нижньосулзький», «Олешківські піски», «Пирятинський», «Північне Поділля», «Слобожанський», «Тузовські лимани», «Хотинський», «Чарівна гавань», «Черемоський» (згідно з Переліком підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Міністерства екології та природних ресурсів (додаток), визначеним розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.11.2011 р. № 1122-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1122-2011-%D1%80>).

⁷⁸ Який теж належить до сфери управління Мінприроди України (згідно з Переліком підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Міністерства екології та природних ресурсів (додаток), визначеним розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.11.2011 р. № 1122-р).

⁷⁹ Наказ Ківерцівського національного природного парку «Цуманська Пуща» Міністерства екології та природних ресурсів України «Про створення охоронних ділянок рослинного та тваринного світу на території Ківерцівського національного природного парку «Цуманська Пуща» від 30.06.2017 р. № 19 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ecoethics.ru/tri-ivano-frankovskih-leshoza-i-kivertsevskiy-natsionalnyiy-park-tsumanskaya-pushha-sozdali-ohrannyye-zonyi-vokrug-gnezd-redkih-ptits/>.

⁸⁰ Наказ Національного природного парку «Синевир» Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження охоронних зон навколо гнізд рідкісних видів птахів і токовищ глухаря та птахів, які занесені до Червоної книги України» від 04.01.2017 р. № 5 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ecoethics.ru/natsionalnyiy-park-sinevir-sozda-ohrannyye-zonyi-vokrug-mest-obitaniya-redkih-vidov-ptits/>.

⁸¹ Остап Семерак зобов'язав природно-заповідні установи взяти під додаткову охорону місця знаходження рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин: новини / Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/249639875>.

В результаті, 20 січня 2017 року Державне агентство лісових ресурсів України теж прийняло наказ «Про додаткові заходи охорони видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України» за № 17⁸².

Відповідно до п. 1 цього наказу, начальникам обласних управлінь лісового та мисливського господарства, директору Шацького НПП (Захарко В.В.) **наказано** забезпечити, зокрема: 1.1) формування, за потреби, на територіях установ ПЗФ, що належать до сфери управління Держлісагентства, на підставі матеріалів лісовпорядкування, обстежень, Літописів природи тощо **ділянок для охорони видів рослинного та тваринного світу, занесених до Червоної книги України** (далі – охоронні ділянки) — до 01.01.2018; 1.2) встановити розміри цих охоронних ділянок згідно з чинним законодавством (для відповідних видів) та в межах таксаційних виділів, виділених лісовпорядкуванням або сформованих в результаті обстежень; 1.3) розглянути на засіданнях науково-технічних рад відповідних установ і затвердити наказами зазначені охоронні ділянки; 1.4) позначити на лісовпорядних планшетах відповідних установ охоронні ділянки і забезпечити їх щорічний моніторинг; 1.5) надати ВО «Укрдержліспроект» вичерпну інформацію про сформовані на територіях установ ПЗФ охоронні ділянки.

Що ж стосується **правового режиму цих охоронних ділянок**, то у п. 1 даного наказу передбачено: а) начальникам обласних управлінь лісового та мисливського господарства, директору Шацького НПП (Захарко В.В.) визначити необхідні заходи для збереження та охорони середовища існування рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України; б) генеральному директору ВО «Укрдержліспроект» (Чайка Г.Г.) забезпечити проектування комплексу необхідних організаційних та лісогосподарських заходів, направлених на збереження та охорону середовищ існування рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України.

Тобто такий режим визначається начальниками обласних управлінь лісового та мисливського господарства, директором Шацького НПП (Захарко В.В.) (у відповідних наказах) та генеральним директором ВО «Укрдержліспроект» (Чайка Г.Г.) (у відповідних матеріалах проектування).

Пізніше у ряді НПП, що знаходяться в управлінні Держлісагенства України, лісопаркових та лісомисливських господарствах були створені вказані охоронні ділянки/зони. Наприклад:

– згідно з наказом ДП «Радехівське ЛМГ» Львівського облуправління лісового та мисливського господарства від 15.05.2017 р. № 75⁸³ виявлено 3 місця гніздування рідкісних видів птахів для створення охоронних зон та зобов'язано лісничих лісництв посилити охорону навколо місць гніздування лелеки чорного радіусом 1000 м та при плануванні заходів з поліпшення санітарного стану лісів не включати ділянки лісових угідь, що знаходяться на відстані ближче 1000 м від місць гніздування червонокнижних видів птахів;

– згідно з рішенням Київської міської ради від 21.09.2017 р. № 47/3054⁸⁴ визначено 36 місць гніздування рідкісних видів птахів для створення охоронних зон та зобов'язано керівників КП «Дарницьке лісопаркове господарство», «Святошинське лісопаркове господарство», Лісопаркове господарство «Конча-Заспа» та НПП «Голосіївський» забезпечити дотримання

⁸² Наказ Державного агентства лісових ресурсів України «Про додаткові заходи охорони видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України» від 20.01.2017 р. № 17 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article:jsessionid=D7F8654BA5B89954CE19E0B0D77DBBCB.app1?art_id=175917&cat_id=65319.

⁸³ Наказ Державного підприємства «Радехівське лісомисливське господарство» Львівського обласного управління лісового та мисливського господарства Державного агентства лісових ресурсів України «Про додаткові заходи охорони видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України» від 15.05.2017 р. № 75 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ecoethics.ru/zhitomirskoe-oblupravlenie-lesnogo-hozyaystva-i-5-leshovov-lvovskoy-chernovitskoy-i-ivano-frankovskoy-oblastey-sozdali-ohrannyye-zonyi-dlya-gnezd-redkih-ptits/>.

⁸⁴ Рішення Київської міської ради «Про створення охоронних зон навколо гнізд рідкісних видів птахів, занесених до Червоної книги України» від 21.09.2017 р. № 47/3054 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ecoethics.ru/kiygorsovet-sozdal-ohrannyye-zonyi-vokrug-gnezd-hishhnyih-ptits/>.

режиму охорони рідкісних видів птахів, у тому числі, шляхом заборони проведення заходів із поліпшення санітарного стану лісів.

Загалом правові режими вказаних охоронних ділянок/зон не містять прямих законодавчих обмежень чи заборон щодо діяльності з будівництва та експлуатації малих ГЕС/ГАЕС, однак необхідно враховувати, що ці охоронні ділянки/зони можуть встановлюються, як правило, на цінних природних територіях, наприклад, територіях та об'єктах ПЗФ щодо яких вже визначені певні правові режими з заборонами та обмеженнями певної антропогенної діяльності.

І хоч, перш за все, вказаними постановою КМУ та наказами передбачені заборони на здійснення заходів з поліпшення санітарного стану лісів (тобто заборони вибіркового санітарного рубок; суцільних санітарних рубок, ліквідації захаращеності; профілактики виникнення та поширення осередків шкідників і хвороб лісу, боротьби з ними та заборони на захист заготовленої деревини від шкідників і хвороб лісу), на створення лісових культур, рекреаційне використання, однак, принаймні, будь-які інші незаборонені дії, що призводять до знищення чи пошкодження середовища існування видів (гнізд, хмизу тощо) не можуть бути дозволені з урахуванням існування такої охоронної ділянки/зони.

Висновки

1. За законодавством України до природних територій та об'єктів, які підлягають особливій охороні в інтересах суспільства та держави, відносяться:
 - 1) території та об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ) (природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища);
 - 2) курортні та лікувально-оздоровчі території та об'єкти;
 - 3) рекреаційні території та об'єкти;
 - 4) водозахисні території (водоохоронні зони, прибережні захисні смуги, смуги відведення, берегові смуги водних шляхів);
 - 5) зони санітарної охорони (у районах забору води для централізованого водопостачання населення, лікувальних і оздоровчих потреб);
 - 6) поєзахисні території та об'єкти;
 - 7) інші природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні (зокрема, Національна екологічна мережа України, мережа ЄС NATURA 2000, Смарагдова мережа/мережа Емеральд (Emerald Network) та Пан-Європейська (Всесвропейська) екологічна мережа (Pan European Ecological Network (PEEN); водно-болотні угіддя міжнародного значення; охоронні зони/ділянки навколо гнізд хижих птахів та середовищ існування інших видів тваринного та рослинного світу).
2. Одним із правових інструментів збереження цих природних територій та об'єктів в Україні, є встановлення на законодавчому рівні спеціального режиму їх використання й охорони, який полягає, зокрема, у встановленні заборон та обмежень, а також дозволів щодо певних видів антропогенної, в тому числі господарської діяльності, зокрема, такої як будівництво та експлуатація малих ГЕС/ГАЕС.
3. Особливості національних правових режимів вищевказаних природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні, в частині будівництва та експлуатації малих ГЕС/ГАЕС (які являють собою сукупність певних споруд та устаткування):
 - 3.1 У законодавстві України, для всіх вказаних природних територій та об'єктів, не встановлені прямо та безпосередньо заборон, обмежень, дозволів на будівництво та експлуатацію малих ГЕС/ГАЕС (тобто, відсутні правові норми з формулюванням на кшталт «заборонено/обмежено/ дозволено будівництво/експлуатація малих ГЕС/ГАЕС», крім п. 6.13 Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів, де встановлено, що «Зону рекреації слід віддаляти на максимально можливу відстань від гідроелектростанцій»).
 - 3.2 Заборони на будівництво та експлуатацію малих ГЕС/ГАЕС для деяких із вказаних природних територій та об'єктів закріплені через призму інших правових категорій, як правило, шляхом встановлення:
 - 3.2.1. **«заборони на будівництво будь-яких споруд»** (зокрема, правові норми з формулюванням «забороняється будівництво споруд» прийняті: для всієї території природних заповідників (ПЗ), заповідних урочищ та пралісових пам'яток природи; лише для заповідної зони (частини) біосферних заповідників (БЗ), національних природних парків (НПП), регіональних ландшафтних парків (РЛП)), **«обмеження на будівництво промислових та інших об'єктів»** (зокрема, формулювання «не допускається будівництво промислових та інших об'єктів» закріплено для буферної

зони БЗ, охоронних зон⁸⁵ ПЗ, НПП, РЛП, заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ).

Такі правові формулювання є чіткими та не містять «розмитих» оціночних категорій (хоча й залежать від правового змісту поняття «споруда (-и)»/«промислові та інші об'єкти»).

3.2.2. «заборони на будівництво промислових та інших об'єктів, які не пов'язані з..., можуть негативно впливати на..., діяльність яких може негативно впливати на... тощо».

Зокрема, правові норми з формулюванням:

- «забороняється будівництво нових і розширення діючих промислових та інших об'єктів, не пов'язаних безпосередньо із задоволенням потреб відпочиваючих і місцевого населення, потреб курортного та житлового будівництва, або таких, що можуть негативно впливати на природні лікувальні фактори» — прийняті для всіх видів округів санітарної (гірничо-санітарної) охорони курортних та лікувально-оздоровчих територій та об'єктів;

- «забороняється спорудження будь-яких будівель та інших об'єктів, не пов'язаних з експлуатаційним режимом та охороною природних і лікувальних факторів курорту» — прийняті для першої зони (зони суворого режиму) курортних та лікувально-оздоровчих територій та об'єктів;

- «забороняється будівництво об'єктів і споруд, не пов'язаних з безпосереднім задоволенням потреб місцевого населення та громадян, які прибувають на курорт» — прийняті для другої зони (зони обмежень) курортних та лікувально-оздоровчих територій та об'єктів;

- «забороняється будівництво підприємств, установі організацій, діяльність яких може негативно впливати на ландшафтні та кліматичні умови, стан повітря, ґрунту та вод курорту» — прийняті для третьої зони (зони спостережень) курортних та лікувально-оздоровчих територій та об'єктів;

- «забороняються всі види будівництва, які не мають безпосереднього відношення до рекреаційної діяльності» — прийняті для рекреаційних територій та об'єктів (для берегової смуги шириною 100 м у населених пунктах, розташованих в прибережній зоні басейнів Чорного і Азовського морів).

Такі правові формулювання є нечіткими та містять оціночні категорії, що можуть мати різне тлумачення та правозастосування.

3.2.3. «заборони на господарську чи іншу діяльність, що негативно впливає на..., може призвести до погіршення..., що не пов'язана з... тощо».

Зокрема, правові норми з подібними формулюваннями прийняті для зон регульованої рекреації та зон стаціонарної рекреації НПП і РЛП, заказників; пам'яток природи (крім пралісових пам'яток природи); всіх округів санітарної (гірничо-санітарної) охорони курортних та лікувально-оздоровчих територій та об'єктів; рекреаційних територій та об'єктів; всіх зон санітарної охорони водних об'єктів.

Наприклад, для пам'яток природи встановлено, що «забороняється діяльність, що загрожує їх збереженню»; для заказників — що «забороняється діяльність, що суперечить цілям і завданням, передбаченим положенням про заказник»; для зони регульованої рекреації НПП — що «забороняється діяльність, яка може негативно вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони НПП».

⁸⁵ Охоронні зони територій та об'єктів ПЗФ не входять до територій та об'єктів ПЗФ й належать іншим землекористувачам.

Такі формулювання є загальними, містять оціночні категорії, які можуть мати різне тлумачення і правозастосування, та потребують правової конкретизації (що має місце наприклад, у правових нормах, де встановлений правовий режим для кожної зони санітарної (гірничо-санітарної) охорони курортних та лікувально-оздоровчих територій та об'єктів).

- 3.3 На законодавчому рівні в Україні також прийняті виключення із «заборон на будівництво будь-яких споруд», які «дають зелену дорогу» розміщенню малих ГЕС/ГАЕС (це зокрема, правові норми з формулюванням «забороняється будівництво будь-яких споруд (крім гідротехнічних, гідрометричних та лінійних)», — які прийняті для прибережних захисних смуг та берегових смуг водних шляхів).
4. На законодавчому рівні в Україні не встановлені власні правові режими безпосередньо для таких природних територій та об'єктів, які підлягають особливій охороні, як: полезахисні території та об'єкти; водно-болотні угіддя міжнародного значення; Національна екологічна мережа України, мережа ЄС NATURA 2000, Смарагдова мережа/мережа Емеральд (Emerald Network та Пан-Європейська (Всеєвропейська) екологічна мережа (Pan European Ecological Network (PEEN), що потребує чіткого правового визначення та врегулювання.
5. На законодавчому рівні потребує посилення правового регулювання суспільні відносини з встановлення правового режиму охоронних зон/ділянок навколо гнізд хижих птахів та середовищ існування інших видів тваринного та рослинного світу, зокрема, в частині, що стосується заборон/обмежень/дозволів стосовно будівництва та експлуатації малих ГЕС/ГАЕС.

Список використаних джерел

- 1) Енергетична Стратегія України на період до 2035 року «Безпека., Енергоефективність, конкурентноспроможність», схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 р. № 605-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80/paran2#n2>;
- 2) Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 р. № 932-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/932-2016-%D1%80?nreg=932-2016-%F0&find=1&text=%E5%ED%E5%F0%E3&x=0&y=0#w12>;
- 3) Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>;
- 4) Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>;
- 5) Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 902-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/902-2014-%D1%80>;
- 6) Стратегія виконання Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.01.2007 р. № 11-р, [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/11-2007-%D1%80?nreg=11-2007-%F0&find=1&text=%F1%EC%E0%F0%E0%E3%E4&x=0&y=0#w11>;
- 7) Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 200-2015 роки, затверджена Законом України від 21.09.2000 р. № 1989-III [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1989-14/page?text=%BA%E2%F0%EE%EF%E5%E9#w15>;
- 8) Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011;
- 9) Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2020 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2010 р. № 243 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/243-2010-%D0%BF>;
- 10) Основні засади (Стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року, затверджених Законом України від 21.12.2010 р. № 2818-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011.— № 26.— Ст. 218;
- 11) Концепція збереження біологічного різноманіття України, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 12.05.1997 р. № 439 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/439-97-%D0%BF>;
- 12) Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (Софія, 23-25 жовтня 1995 року) [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_711;
- 13) Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Берн, 19 вересня 1979 року) [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_032;

- 14) Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсар, 02.02.1971 р.) [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_031;
- 15) Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15/paran3598#n3598>;
- 16) Закон України «Про екологічну мережу України» від 24.06.2004 р. № 1864-IV [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1864-15>;
- 17) Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>;
- 18) Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80/page2?text=%E4%EE%E2%EA%B3%EB%EB%FF#w15>;
- 19) Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. № 3852-XII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#n760>;
- 20) Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 р. № 3038-VI [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3038-17>;
- 21) Закон України «Про екологічну мережу України» від 24.06.2004 р. № 1864-IV [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1864-15>;
- 22) Закон України «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 р. № 555-IV [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/555-15>;
- 23) Закон України «Про Генеральну схему планування території України» від 07.02.2002 р. № 3059-III [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3059-14?nreg=3059-14&find=1&text=%E5%EA%EE%EB%EE%E3%B3%F7&x=10&y=7#w19>;
- 24) Закон України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення» від 10.01.2002 р. № 2918-III [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14>;
- 25) Закон України «Про курорти» від 05.10.2000 р. № 2026-III [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2026-14>;
- 26) Закон України «Про меліорацію земель» від 14.01.2000 р. № 1389-XIV [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14#o279>;
- 27) Закон України «Про участь України в Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів» від 29.10.1996 р. № 437/96-ВР [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/437/96-%D0%B2%D1%80>;
- 28) Закон України «Про приєднання України до Конвенції 1979 року про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі» від 29.10.1996 р. № 436/96-ВР [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436/96-%D0%B2%D1%80>;
- 29) Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>;
- 30) Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 р. № 4004-XII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4004-12/page?text=%EA%F3%F0%EE%F0%F2#w12>;
- 31) Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 р. № 2456-XII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#o532>;

- 32) Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13.10.1992 р. № 2673-XII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2673-12;>
- 33) Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 1264-XII [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#n765;>
- 34) Порядок розроблення плану управління річковим басейном, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 18.05.2017 р. № 336 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/336-2017-%D0%BF?nreg=336-2017-%EF&find=1&text=%F1%EC%E0%F0%E0%E3%E4&x=0&y=0#w12;>
- 35) Санітарні правила в лісах України, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.1995 р. № 555 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 26.10.2016 р. № 756) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/555-95-%D0%BF;>
- 36) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження режиму округу і зон санітарної охорони курорту Слов'янськ» від 03.10.2012 р. № 898 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/898-2012-%D0%BF;>
- 37) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження режиму округу і зон санітарної охорони курорту Миргород» від 25.04.2012 р. № 333 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2012-%D0%BF;>
- 38) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження режиму округу і зон санітарної охорони курорту Скадовськ» від 25.04.2012 р. № 332 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/332-2012-%D0%BF;>
- 39) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження режиму округу і зон санітарної охорони курорту Хмільник» від 08.02.2012 р. № 63 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/63-2012-%D0%BF;>
- 40) Порядок виконання підготовчих та будівельних робіт, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 р. № 466 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 26.08.2015 р. № 747 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/466-2011-%D0%BF;>
- 41) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження режиму округу і зон санітарної охорони курорту Бердянськ» від 01.12.2010 р. № 1092 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1092-2010-%D0%BF;>
- 42) Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 16.05.2007 р. № 733 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/733-2007-%D0%BF/page?text=%EF%EE%EB%E5%E7%E0%F5;>
- 43) Порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 р. № 1287 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1287-2002-%D0%BF;>
- 44) Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо охорони водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення» від 23.11.1995 р. № 935 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/935-95-%D0%BF;>
- 45) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10.08.1992 р. № 459» від 13.03.2002 р. № 321 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/321-2002-%D0%BF;>

- 46) Постанова Кабінету Міністрів України «Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів» від 18.12.1998 р. № 2024 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2024-98-%D0%BF>;
- 47) Порядок установлення берегових смуг водних шляхів та користування ними, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 14.04.1997 р. № 347 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347-97-%D0%BF>;
- 48) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних» від 11.12.1996 р. № 1499 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1499-96-%D0%BF>;
- 49) Порядок визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режим ведення господарської діяльності в них, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 08.05.1996 р. № 486 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/486-96-%D0%BF>;
- 50) Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про додаткові заходи щодо збереження рідкісних та зникаючих видів тварин і рослин» від 29.12.2016 р. № 557 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://document.ua/pro-dodatkovyi-zahodi-shodo-zberezhennja-ridkisnih-ta-znikayu-doc313863.html>;
- 51) Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про погодження надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення» від 24.10.2012 р. № 818-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/818-2012-%D1%80>;
- 52) Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про віднесення підприємств, установ та організацій до сфери управління Міністерства екології та природних ресурсів» від 09.11.2011 р. № 1122-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1122-2011-%D1%80>;
- 53) Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про погодження надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення» від 21.09.2011 р. № 895-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/895-2011-%D1%80>;
- 54) Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про погодження надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення» від 23.02.2011 р. № 147-р [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/147-2011-%D1%80>;
- 55) Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Структури, змісту і порядку ведення паспорта водно-болотного угіддя міжнародного значення» від 27.12.2002 р. № 524 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0040-03>;
- 56) Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, затверджене наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 22.06.2009 р. № 330 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09>;
- 57) Наказ Державного агентства лісових ресурсів України «Про додаткові заходи охорони видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України» від 20.01.2017 р. № 17 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article;jsessionid=D7F8654BA5B89954CE19E0B0D77DBBCB.app1?art_id=175917&cat_id=65319;
- 58) Державні санітарні правила планування та забудови населених пунктів, затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19.06.1996 р. № 173 [Електронний ресурс] //

Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0379-96/page?text=%E3%B3%E4%F0%EE%E5%EB%E5%EA;>

- 59) Санитарные правила и нормы охраны поверхностных вод от загрязнения (СанПиН 4630-88), утвержденные заместителем Министра здравоохранения СССР, Главным государственным санитарным врачом СССР от 04.07.1988 г. № 4630-88 [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v4630400-88>.
- 60) Рішення Київської міської ради «Про створення охоронних зон навколо гнізд рідкісних видів птахів, занесених до Червоної книги України» від 21.09.2017 р. № 47/3054 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ecoethics.ru/kyivgorsovet-sozdal-ohrannyyi-zonyi-vokrug-gnezd-hishhnyih-ptits/>;
- 61) Наказ Ківерцівського національного природного парку «Цуманська Пуща» Міністерства екології та природних ресурсів України «Про створення охоронних ділянок рослинного та тваринного світу на території Ківерцівського національного природного парку «Цуманська Пуща» від 30.06.2017 р. № 19 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ecoethics.ru/tri-ivano-frankovskih-leshoza-i-kivertsevskiy-natsionalnyiy-park-tsumanskaya-pushha-sozdali-ohrannyye-zonyi-vokrug-gnezd-redkih-ptits/>;
- 62) Наказ Державного підприємства «Радохівське лісомисливське господарство» Львівського обласного управління лісового та мисливського господарства Державного агентства лісових ресурсів України «Про додаткові заходи охорони видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України» від 15.05.2017 р. № 75 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ecoethics.ru/zhitomirskoe-oblupravlenie-lesnogo-hozyaystva-i-5-leshozov-lvovskoy-chernovitskoy-i-ivano-frankovskoy-oblastey-sozdali-ohrannyye-zonyi-dlya-gnezd-redkih-ptits/>;
- 63) Наказ Національного природного парку «Синевир» Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження охоронних зон навколо гнізд рідкісних видів птахів і токовищ глухаря та птахів, які занесені до Червоної книги України» від 04.01.2017 р. № 5 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ecoethics.ru/natsionalnyiy-park-sinevir-sozdal-ohrannyye-zonyi-vokrug-mest-obitaniya-redkih-vidov-ptits/>;
- 64) Ващишин М. Я. Правове забезпечення формування Смарагдової мережі в Україні / Юридичний науковий електронний журнал. — 2018. — № 3. — С. 115-119 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://lsei.org.ua/3_2018/34.pdf;
- 65) Ващишин М. Я. Правові й організаційні засади формування національної екологічної мережі України // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. — 2014. — № 10-1. — Т. 1. — С. 52-55;
- 66) Земельний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. В. І. Семчика. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. — 676 с.;
- 67) Земельний кодекс України: Коментар / За ред. А. П. Гетьмана. — Х.: ТОВ «Одисей», 2002. — 600 с.;
- 68) Малишева Н. Р. Науково-практичний коментар до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» / Н. Р. Малишева, М. І. Єрофєєв. — Харків : Право, 2017. — 416 с.;
- 69) Мінприроди працює над створенням загальнодержавної схеми розвитку екомережі: новини, 21.08.2017 / Веб-сайт Міністерства екології та природних ресурсів України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://menr.gov.ua/news/31648.html>;
- 70) Остап Семерак: «Мінприроди виносить на обговорення проект Закону України «Про території Смарагдової мережі»: Новини [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://menr.gov.ua/news/32142.html>;

- 71) Остап Семерак зобов'язав природно-заповідні установи взяти під додаткову охорону місця знаходження рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин: новини / Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/249639875>;
- 72) Федорович І. Правовий режим округів і зон санітарної охорони курортів // Вісник Львівського університету. Серія юридична. — 2013. — Вип. 57. — С. 279-286.